

Sara S. A. Moss

*Fra Biblia Hebraica Quinta til Barnas
bibel – fem barnebiblers lesning av
skapelsesberetningene i Genesis*

Veileder: professor Terje Stordalen

Fordypningsoppgave i teologi

UNIVERSITETET I OSLO

Det teologiske fakultet

Vårsemesteret 2013

Innhold

Kap. 1: Hva er en barnebibel?	4
Definisjoner og utvalg.....	4
Bibelen.....	5
Utvalg av barnebibler	5
Hva er en barnebibel?	6
Barnebibler og litteraturhistorien	8
Barnebibelforfatternes mange valg	10
Barnebibelforfatterne – enkeltindivider i et fortolkningsfellesskap?	11
 Kap. 2: Fem barnebibler fra fem forlag	13
Hver barnebibel, sin egenart.....	13
Barnebiblenes utvalg av bibelfortellinger	14
"Barnebibelboken Guds hemmelige plan" fra Lunde forlag	15
Om bokas oppbygning og selvforståelse.....	15
Gjenfortelling av skapelsen	18
"Barnas bibel" fra Ansgar forlag.....	20
Om bokas utvalg og selvforståelse.....	20
Gjenfortelling av skapelsen	23
"Hermons store barnebibel" fra Hermon forlag	25
Om bokas utvalg og selvforståelse.....	26
Gjenfortelling av skapelsen	28
"Bøkenes bok" fra Luther forlag.....	29
Om bokas utvalg og selvforståelse.....	30
Gjenfortelling av skapelsen	31
"Bibelen for små og store" fra Bibelselskapet.....	34
Om bokas utvalg og selvforståelse.....	34
Gjenfortelling av skapelsen	37
 Kap. 3: Bibelteksten og barnebiblene	38
Veien fra "Biblia Hebraica Quinta" til "Barnas bibel"	38
Hvorfor – eller hvorfor ikke?	39
Genesis 1:1 – 2:25 som del av urhistorien	40

Barnebiblene som kommentarlitteratur	42
Gud skaper og ordner	43
Gud skaper mennesker ”i sitt bilde”	44
Skaper Gud mannen som urkropp?	45
Å formere seg og bli mange	47
Kap. 4: Fem barnebibler – Fem bibler?	49
Fri gjenfortelling	49
Den tekstnære strategien	51
Fem barnebibler – eller fem Bibler? En oppsummering	52
”Barnebibelboka:” Ingen skal trenge å være redd døden mer	53
”Barnas bibel:” Det kan ta lang tid før han kommer tilbake	55
”Hermons store barnebibel:” En kjærlighetshistorie	57
”Bøkenes bok:” Bibelen er absolutt ikke Gud	59
”Bibelen for små og store:” Sola scriptura?	61
Konklusjon: Hvilket kart vil du lese?	62
Litteraturliste	64

Kap. 1: Hva er en barnebibel?

”Bibelboka kan fungere som en guide til Bibelen eller et kart å orientere seg etter for den som seinere vil ta seg fram på egen hånd, og dermed bidra til å sosialisere leseren inn i et fortolkningsfellesskap.” (Ramsfjell 2008, 139)

De færreste vil noen gang lese Bibelen fra perm til perm. Men mange har i løpet av barndommen lest i en barnebibel eller bibelbok.

Hvert år utgis det nye barnebibler i Norge. Ulike forlag utgir både egenproduserte og oversatte, beregna på ulike aldersgrupper. Det er vanlig å gi barnebibler i dåps gave, og mange menigheter kjøper inn sånne bøker for å gi bort til barn eller bruke i undervisningssammenheng.

Men hvorfor er det så mange å velge mellom? Er ikke en barnebibel en barnebibel, og inneholder de ikke omtrent det samme? Jeg vil i denne oppgava utforske hvordan fem ulike barnebibler gjenforteller ”skapelsesberetningen,” utfra en teori om at det *vil* finnes klare teologiske forskjeller i framstillingene fra ulike forlag.

For å bruke Astrid Ramsfjells bilde fra det innledende sitatet, vil jeg undersøke i hvilken grad kartet stemmer med terrenget, i dette tilfellet bibelteksten, og om barnebiblene leder leseren direkte inn i bibelteksten, eller om det legges opp til en guidet tur gjennom spesielle teologiske tolkningstradisjoner. Som eksempel på slike tradisjoner, vil jeg i siste kapittel si noe kort om profilen på forlagene de fem barnebiblene er utgitt på.

Definisjoner og utvalg

Jeg har valgt ut skapelsesberetningene i Genesis 1 – 2 som eksempelfortellinger. Både fordi det er historier som samtlige barnebibler på markedet ser ut til å gjenfortelle, og fordi valgene som gjøres her sannsynligvis også kan forventes å prege resten av barnebibelen:

”More than any other text in children’s Bibles, retellings of the Bible’s three opening chapters demonstrate the range and variety of interpretative intentions that have been brought to bear on Bible texts.” (Bottigheimer 1996, 197)

Disse bibeltekstene inneholder potensielt en rekke problemer, både av teologisk og av litterær karakter, som skaper utfordringer for barnebibelforfatterne. Det mest åpenbare problemet er at det er to fortellinger. Skal en da velge å fortelle om hvordan Gud skapte verden på to ulike måter, eller

forsøke å harmonisere fortellingene og lage én fortelling om hvordan verden ble til? De to fortellingene gir ulik informasjon om skapelsen av mennesket, og i Gen 2 skapes mannen før kvinnen. Er dette et viktig poeng å understreke for leserne, og hva slags konsekvenser får det i så fall for kvinnens rolle i fortellingen videre?

Teologer har arbeida med disse spørsmålene like lenge som tekstene har eksistert, og svarene har variert gjennom historien. Barnebiblene gir sine egne svar, og jeg vil fokusere på hvordan de leser bibelteksten for å komme fram til svarene særlig på disse problemstillingene. Jeg ønsker å - på relativt få sider - vise fram noe av bredden i barnebiblenes valg, og hvordan denne bredden også speiler bredden som finnes i den generelle skrifttolkningstradisjonen i Norge.

Bibelen

Bibelen i seg selv er ikke en konstant størrelse. Den kan variere i sammensetning, utseende, språk og ordvalg. Når jeg i denne oppgava bruker begrepet *Bibelen*, mener jeg de 66 bøkene i den protestantiske kanon. I dagligtalen mener jeg denne vil være representativ for det de fleste i Norge vil legge i begrepet *Bibelen* - den brukes i Den norske kirke, skoleverket og mange organisasjoner.

Når folk snakker om hva som står i Bibelen, så snakker de også like gjerne om *den resiperte bibelen*, eller *forestillinger* om hva Bibelen inneholder – for eksempel noe de har lest i en barnebibel eller noe de har hørt i en preken. Bibelen og dens grunnfortellinger er en del av den norske kulturarven. Som felleseie er den resiperte Bibelen til en viss grad en størrelse som endrer seg med ulike generasjoners forhold til tekster i, om og inspirert av Bibelen.

Den konkrete teksten som finnes i Bibelen, kaller jeg *bibeltekst*. Der jeg omtaler innholdet uten at bibelteksten er viktig i seg selv, kaller jeg den *bibelfortelling*. Jeg bruker norske navn på bøkene i Bibelen. Unntaket er Første Mosebok, hvor jeg konsekvent har brukt den latinske forkortelsen *Gen* eller *Genesis*. For enkelhetens skyld har jeg gitt den første skapelsesberetningen i Gen 1:1 – 2:3 forkortelsen *Gen 1* eller *sjudagers-fortellingen*, og den andre i Gen 2:4-25 forkortelsen *Gen 2* eller *hagefortellingen*.

Utvalg av barnebibler

Jeg har valgt å bruke barnebibler fra ulike forlag. Alle er på bokmål, tre fritt gjenfortellende, og to mer tekstnære. Jeg ønsket bøker som gjorde sammenlignbare valg i gjenfortellingen, og som hadde

omtrent samme målgruppe. De utvalgte bøkene har såpass mye tekst at de passer best for eldre barn, kanskje fra 9 år og oppover.

Av de tekstnære har jeg valgt ut Bibelselskapets «Bibelen for små og store» og Hermon forlags «Hermons store barnebibel.» Forlagene har ulike teologiske profiler. Bibelselskapet er den norske avdelingen av United Bible Societies, og er dermed en del av et stort internasjonalt bibelfaglig nettverk. Hermon forlag gir også ut egne bibeloversettelser, nemlig Bibelen Guds Ord fra 1997, som i likhet med Norsk Bibel ble utgitt som en reaksjon på Bibelselskapets idiomatiske 1978-oversettelse.

To parafraserende, eller fritt gjenfortellende, barnebibler regner jeg med at kommer fra beslektede tradisjoner: «Barnebibelboken Guds hemmelige plan» fra Lunde forlag og «Barnas bibel» fra Ansgar forlag er begge opptatt av å lede leseren til tro på Jesus. «Barnas bibel» er en skikkelig klassiker, som har solgt i mer enn 1,5 millioner eksemplarer i ulike europeiske land siden den først ble utgitt i 1948 (Bottigheimer 1996, 200). I Norge er den utgitt flere ganger, på ulike forlag. Den er materiale i to doktorgrader jeg har lest i forbindelse med denne oppgava (Dalevi 2007 og Ramsfjell 2008).

«Bøkenes bok» er også fritt gjenfortellende, men bruker andre metoder og strategier enn de to andre. Forfatteren deler historisk kunnskap om bibelteksternes tilblivelse med leseren, og er åpen om at det ikke *bare* er bibeltekstene han formidler.

Hva er en barnebibel?

”När jag berättar om min forskning kring barnbiblar för människor i min egen ålder, visar det sig att nästan alla känner till vad en barnbibel är. Det visar sig dessutom att många har en relation till just Barnens bibel. De minns den, de kan återberätta berättelserna ur den, ja, vissa kan till och med i detalj beskriva illustrationerna ur den.” (Dalevi 2007:11).

Det har ikke lyktes meg å finne ut hvor mange barnebibler som er solgt i Norge de siste femti åra, eller hvor mange ulike utgaver som finnes. Men større forlag som Hermon, Luther, Bibelselskapet og Iko-forlaget har stadig oppdaterte utgaver å tilby. Den kristne bokhandelkjeden Bok & Media tilbyr per juli 2013 hele 64 ulike barnebibler i sin nettbutikk (Bok & Media URL).

Tradisjonen for å lage gjenfortellinger, gjerne illustrerte, av bibelfortellinger, oppsto omtrent samtidig med at boktrykkerkunsten gjorde det mulig for stadig flere å eie bøker. Martin Luther ga selv ut lekmannsbibelen «Passional» i 1529. Den har fokus på Jesu død og oppstandelse, men har også noen fortellinger fra Det gamle testamentet med. Reformasjonens tanke om at folk skulle få lese og tolke

skriften selv, gjorde at det oppsto et behov for at foreldre skulle kunne lære barna om bibelfortellingene. Men også voksne hadde et personlig behov for sammendrag av de lange fortellingene i bibelen, og få hjelp til å finne ut hvilke bibeltekster som var vesentlige:

«I de vuxenbiblar som kom att tryckas och spridas i och med boktryckarkonsten, kom kommentarer til bibeltexten att skrivas vid sidan om texten. (...) Men när man skrev en lekmanbibel, kom man i tiden efter Luther att blanda bibeltext och kommentarer, uten att göra denna typografiska och layoutmässiga åtskilnad.» (Dalevi 2007:19)

Dalevi (2007:20) antyder en forskjell på katolsk og protestantisk/luthersk barnebibeltradisjon. Forenklet sagt ble de katolske barnebiblene fritt gjenfortellende, mens de som skrev lutherske barnebibler, i større grad plukket ut vers fra Bibelen og ga forklaring til dem ved hjelp av illustrasjoner. Med åra har disse to tradisjonene påvirket hverandre.

"Barnelitteratur" definerer vi som litteratur skreven og utgitt for barn. "Barn" omfattar både små barn og unge i overgangen til vaksen alder. (...) Det er ikkje alltid like lett å avgjere kva for bøker som er skrivne for barn, i mange tilfelle vil det vere glidande overgangar." (Birkeland et al 1997, 9)

Barnebiblene og andre barnebøker med religiøse tema kommer i utgaver for ulike aldersgrupper. Det finnes babybibler, som «Pekebibel» (Cappelen 2012) eller «Bamses bibel» (Hermon 2009). I den andre enden er bibler for ungdom, gjerne skrevet med tanke på konfirmantalden, som «Bibelfortellinger» (Iko-forlaget 2011) eller «En helt overkommelig Bibel» (Bibelselskapet 2012).

Et annet spørsmål en kan stille seg, er hva slags sjanger en barnebibel egentlig representerer. Er det egentlig snakk om skjønnlitteratur? Astri Ramsfjell plasserer barnebibler inn i rammen av didaktisk litteratur (2008, 62f), og drøfter hvorvidt barnebibler skal kalles kunst eller pedagogikk, eller om en og samme tekst kan ha begge elementer i seg. På den ene siden er barnebiblene skrevet for å gi leseren en innføring til fortellingene i Bibelen, på den andre siden bør gjenfortellingene og eventuelle illustrasjoner ha en viss kunstnerisk kvalitet for at boka skal få lesere.

Gjenfortellingene kan være preget både av forfatterens fantasi/kreativitet, forfatterens ønske om å formidle den historiske konteksten og i stor grad av forfatterens holdning til bibelfortellingens resepsjonshistorie. Noen barnebibler, som "Bøkenes bok," kan inneholde flere ulike sjangre – fortellinger, dikt, ordspråk, brev – nesten som en antologi. Andre, som "Barnebibelboken," er skrevet mer likt en roman, der hver bibelhistorie blir et kapittel i en større fortelling. Variasjonen er stor, og det er ikke lett å gi noen nærmere beskrivelse av hva en barnebibel er, enn at det er bibelhistorier gjenfortalt på en måte som forfatteren antar at vil kunne kommunisere med barn.

Barnebibler og barnelitteraturhistorien

Mye har hendt med norsk barnelitteratur generelt, inkludert religiøs barnelitteratur og barnebibler, de siste femti åra. Synet på barn har også endra seg. Barnet er ikke lenger et subjekt som trenger å høre moralske eksempelfortellinger, men en selvstendig leser med tolkekompetanse .

I Norge oppsto egne bøker for barn for alvor først etter at det ble vedtatt allmenn skolegang over hele landet i 1860. Ulike typer religiøs barnelitteratur kom raskt på markedet. Gudstro og kirke var i mange bøker en del av hverdagen for hovedpersonene, men omvendelseslitteratur ble etter hvert en egen nisje, også for barn. ”Eit norsk eksempel er boka ”En juleaften i nødens bolig” (1878) av Anette Ihle. Den handlar om vesle Signe som ved si heile og reine tru omvender den fordrukne faren og den nedbrotne stemora, mens veslebroren døyr glad ved tanken på himmelen.” (Birkeland 1997, 32)

Måten forfatterne henvender seg til leseren på, har utvikla seg. Da barnebøkene formål var moralsk og oppdragende, var det viktig at fortellerstemmen i boka var et godt forbilde og kunne løse leserne gjennom konfliktene på en måte der det ble tydelig hva den riktige løsningen var. Etter som barna ble forventet å i større grad kunne reflektere og tenke selv, har det både blitt akseptabelt med uskikkelige fortellerstemmer, og bøker uten fortellerstemmer i det hele tatt.

”Typisk for den tradisjonelle barnelitteraturen – anten han er skriven rundt århundreskiftet, i mellomkrigs - eller etterkrigstida – er den sterke tilknytninga til den pedagogiske institusjonen og ei meir eller mindre tydeleg ”vaksenstemme” i tekstane. Men heile tida har det eksistert ein mot-litteratur, ein litteratur som representerer ei anna holdning til barnet og dermed ei anna sjølvforståing frå forfattaren si side.” (Birkeland et al. 1997, 308)

”Barnas bibel” er et eksempel på barnelitteratur i tradisjonell stil. Forfatteren henvender seg til leseren i du-form, og forteller både hva alle karakterene i fortellingene tenker og føler, og hva leseren bør tenke og føle, for eksempel i historien om Jesu død:

”Det du nå skal få høre, er både sørgerlig og vidunderlig. (...) Han [Jesus] var redd og fortvilet da det skjedde. Du blir kanskje også fortvilet når du hører hvordan det gikk til. Men da kan du tenke på at han gikk til korset fordi han er glad i oss.” (s. 220)

”Hemons store barnebibel” har ingen fortellerstemme, og henvender seg ikke til leseren. Alle bibelfortellingene er fortalt i tredje person, også opptakten til korsfestelsen:

”Soldatene tok Jesus inn i borggården, og der skrek de til Ham og hånte Ham, dyttet Ham og pisket Ham, før de satte på Ham purpurkappen igjen og trykket en krone av torner ned over hodet hans. De presset den så hardt inn i hodet hans at blodet rant nedover ansiktet (...). Mens alt dette pågikk sto Jesus der alene uten å si et ord.” (s. 291)

En tydelig fortellerstemme sikrer i større grad at leseren deler forfatterens oppfatning av hva som hender. Det hjelper også barna til å holde sammen ulike elementer fra fortellingen. I historien om Jesu død er det mange detaljer å holde styr på, og mange tråder fra tidligere i fortellingen som plukkes opp. Problemet er at det lukker fortellingen for barna. Det åpner ikke for videre refleksjon rundt hendelsene, og inviterer ikke leseren til å selv forestille seg hva Jesus eller de andre aktørene tenkte og følte da det pågikk. I ”Hermons store barnebibel” er det åpning for at leseren kan forkaste hele Jesus-karakteren; tenke at han er feig, eller at han tapte. Det tør ikke forfatteren av ”Barnas bibel” å ta sjansen på, for da faller hovedplottet i boka som helhet sammen.

Videre i fortellingen i både ”Barnas bibel” og ”Hermons store barnebibel” er det lagt til detaljer om hvordan det føles å bli korsfestet. Dette er nok til dels et pedagogisk grep som tas for å forklare en eksotisk henrettelsesmetode, men det gjør også at leseren eksponeres for flere detaljer om død enn bibelteksten alene legger opp til. ”Bøkenes bok” utbroderer også, men forholder seg til de kroppslige erfaringene, ikke de psykiske:

”Soldatene tok piskingen svært alvorlig. De visste akkurat hvor langt de kunne gå. For mange slag med pisker kunne drepe en mann. Da hadde de ingen å korsfeste. (...) Jesus måtte bære sitt eget kors (...). Han hadde fått for mye juling. Torturen hadde gjort ham svært svak, og beina kjentes som gelé. Han falt sammen på bakken med korsbjelken over seg.” (s. 392f)

Leseren forventes i ”Bøkenes bok” i større grad å takle disse detaljene, enn leseren av ”Barnas bibel.” Det gjelder også i fortellinger om seksualitet, for eksempel fortellingen om Potifars kone som forsøkte å forføre Josef. Mens hun i ”Barnas bibel” sier (s. 45) ”Kom og klem meg og kyss meg!” sier hun i ”Hermons store barnebibel” (s. 61) ”Kom inn på soverommet mitt og ligg med meg!” og i ”Bøkenes bok” (s. 73) ”Kom og ligg med meg nå!” Dagens barn forventes å kunne bli eksponert for et annet språk og andre detaljer enn barn på 1940-tallet. Barndommen er ikke like uskyldig lenger, og de kulturelle normene for hva som er akseptabelt å snakke om, endrer seg.

Barnebibelforfatterens mange valg

Bøker som gjenforteller bibelhistorier, tolker historier som allerede er skrevet av noen andre. Forfatterne blir på ulike måter påvirket av bibelhistorienes resepsjonshistorie, og barnebiblene er i seg selv bidrag til resepsjonshistorien. Heller enn å sammenligne barnebiblene med skjønnlitteratur, kan det gi mening å sammenligne dem med bokserier som forklarer kjente forfattere, musikere og vitenskapsfolks arbeid for barn.

Når en historie skal gjenfortelles, må det gjøres valg på flere nivåer. Den som vil skrive en barnebibel, må først velge ut hvilke historier fra Bibelen barnebibelen skal gjenfortelle. Og så må det gjøres valg om hva i historien som skal gjenfortelles, hvordan det gjøres, og hva som skal utelates. Vanskelige ord i bibelteksten kan enten byttes ut, eller forklares. Astri Ramsfjell (2008, 139) forklarer at "(...) den enkelte fortellingen kan bli omskrevet, ikke bare etter mønster av annen didaktisk barnelitteratur og i samsvar med skiftende oppdragelsesidealer, men også slik at paradoksale og motsetningsfylte aspekter ved gudsbildet blir tonet ned og harmonisert." For å synliggjøre hva som kan skje når én tekst forvandles til en annen tekst, som når barnebiblene gjenforteller bibeltekster, vil jeg støtte meg til elementer fra den narrative kritikkens analysemetoder, "som ett verktøy som används för att visa på och tydeliggöra de strukturer som en berättelse är uppbyggd av." (Dalevi 2007, 39f)

Det er en tendens til at Bibelens sjangervariasjon i liten grad avspeiles i barnebiblene (Goga URL), og det krever ofte en viss leserkompetanse for å avgjøre hva slags sjanger de ulike bibeltekstene kan eller bør tillegges. Med unntak av "Bøkenes bok" og i noen grad "Bibelen for små og store," er bibeltekstene i barnebiblene omskrevet til fortellinger etter mønster fra dagens barnebøker. En konsekvens av dette er at barnebiblene blir mer monotone i uttrykket enn bibeltekstene selv er.

Til sammen gjør alle disse valgene at bibelfortellingen i en barnebibel er noe annet enn bibelfortellingen i en «ordentlig» Bibel. Hvis en leser en historie i Bibelen etter å først ha lest eller hørt en gjenfortelling, vil sannsynligvis valgene som ble tatt i gjenfortellingen, prege hvordan en tolker bibelteksten. Der bibelteksten og/eller bibelfortellingen kan ha hull eller logiske brister, har barnebibelen hatt anledning til å programmere leseren til å rette opp dette automatisk.

En kjent fortelling er Noahs ark (Gen 6-9). De fleste barnebibler har den med, også de fem jeg har valgt ut. Felles for de fem er at fortellingen slutter med 9:17, hvor Gud lover Noah at han aldri mer skal sende en storflom over jorda. Men i Bibelen fortsetter historien om Noah med at han drikker seg full på vin og kler seg naken (9:21), og det blir konflikt mellom ham og sønnene. Denne delen av fortellingen, og disse sidene ved helten Noah, forblir skjulte for lesere som bare forholder seg til barnebibler som kilde til kunnskap om denne fortellingen.

Dette problemet blir aktualisert på en annen måte når fortellinger fra evangeliene skal gjenfortelles. De fire evangeliene samsvarer ikke på alle punkter, og hvis det bare skal være én gjenfortelling av Jesu liv, død og oppstandelse må disse ulike fortellingene harmoniseres så godt det lar seg gjøre. Ved å harmonisere de ulike fortellingene, kan leseren få inntrykk av at det finnes én fortelling om Jesus. Én fortelling og én balansert Jesus-karakter er åpenbart enklere å forholde seg til, men ideen om den ene fortellingen gir også mye makt til vedkommende som konstruerer denne ene fortellingen.

Barnebibelforfatterne – enkeltindivider i et fortolkningsfellesskap?

Astri Ramsfjell avslutter sin doktoravhandling med å skrive:

”Men også kirkas overleverte fortelling om hvordan Gud handler med menneskene i den verden han skaper og opprettholder, får – som enhver fortelling – mening først i samspillet med en tolkende og medskapende mottakerbevissthet. Slik blir den nok nedarvet, men også reforhandlet og nyskapt i traseringsprosessen, så vel av kollektive fortolkningsfellesskap som av enkeltindivider i en gitt kulturkontekst. Hvor tett og komplekst dette samspillet er, kan ikke minst den religiøse didaktiske barnelitteraturen vitne om.” (2008, 414)

Barnebibelforfatterne får som enkeltindivider mye tolkningsmakt i det fellesskapet som leser, og blir hørt av flere enn gjennomsnittet. Forfatteren av flere nyere barnebibler på Hermon forlag, Jarle Waldemar, er barneevangelist og bruker sine egne bøker når han reiser rundt og forkynner. (Dagen URL). Dette er et eksempel på en type barnebibler jeg ikke har sett på, nemlig barnebibler som markedsføres av en enkeltperson. Her får leseren en større pakke med på kjøpet; både bok og/eller dvd av en bestemt forfatter, og muligheten til å høre forfatteren tolke sine egne tekster på sommerstevner eller menighetsmøter, gjerne kombinert med sang og musikk.

Jarle Waldemar og hans kolleger møter av og til leserne sine fysisk. Når forfatteren møter leserne/tilhørerne på denne måten, er det mulig å reforhandle forfatterens fortolkning. Hvis noe viser seg å være uklart for leserne av ”Bibelen for minstemann” eller ”Min lille barnebibel med håndtak,” har Jarle Waldemar muligheten til å forklare det for en kjerne av dem.

Fortolkningsfellesskapet barnebibelforfattere opptre i er sjelden så konkret som Jarle Waldemar sitt. Jeg har ikke funnet noe som tyder på at forfatterne av de fem barnebiblene jeg har i hovedmaterialet mitt, har noen form for fanklubb i Norge. Men de er alle utgitt på såkalt kristelige forlag, hver med ulike eierinteresser, og jeg har i utgangspunktet regna med at det er disse fellesskapene bøkene er ment å bidra inn i. Det er grunnen til at jeg ønsket å lese barnebibler fra fem ulike forlag.

Når en veit at barnebiblene kan leses som et kart over bibeltekstene, eller en guide til fortolkningstradisjonen, fortjener forfatterne av dem å bli tatt på alvor som bidragsytere til resepsjonshistorien. I likhet med Sören Dalevi vil jeg hevde at barnebiblene er viktige fordi de er "teologisk litteratur med stor spredning som vander sig direkt til barn (Dalevi 2007, 289)."

"Nya bibelöversättningen, Bibel 2000, tog många år att slutföra. Det sågs som en självklarhet att det krävdes filologiska specialister, hermeneutisk expertis och språkvårdare för att översätta biblens texter till en ny tid. Vad gäller barnbiblar ställs däremot inga motsvarande krav. Vad som helst kan delas ut och läsas som "bibel" för barn, med följden att vad som helst också delas ut och läsas som "bibel" för barn." (2007, 288)

Hvis hva som helst kan kalles for "bibel," må det også påvirke leserens oppfatninger av hva Bibelen er og ikke er. Derfor tror jeg alle er tjent med ytterligere synliggjøring av hva slags teologiske valg forfatterne av barnebiblene kan ta - og tar -, og ideelt sett også en åpenhet rundt de ulike forlagenes motivasjoner for å gi ut barnebibler. De opptrer på den ene siden i et marked med kjøpere som ønsker en viss litterær kvalitet og tekst tilpasset barnets alder, og av og til også har spesielle forventninger til det teologiske innholdet. Men på den andre siden eksisterer de kristelige forlagene fordi eierne har et ønske om å nå ut med et spesielt budskap til flest mulig lesere.

Kap. 2: Fem barnebibler fra fem forlag

Hva som helst kan deles ut og kalles en bibel for barn, hevder Sören Dalevi (2007, 288). Da jeg skulle gjøre et utvalg til oppgava, lette jeg til jeg fant fem barnebibler som jeg i utgangspunktet hadde forhåpninger til at skulle være faglig bearbeidet og teologisk relevante for barn i Den norske kirke.

Utvalget skjedde etter flere besøk i barneavdelingen til Bok & Media i Akersgata og på lageret til Iko-forlaget. Jeg ble underveis veldig skuffa over mye av det jeg fant. Det var så mange bøker som la opp til så åpenbart svake argumentasjonsrekker i gjenfortellingene sine at jeg rett og slett ikke ville bruke tid på å gjøre en seriøs teologisk lesning av dem.

Hver barnebibel, sin egenart

Fire av barnebiblene er i sin helhet lagt ut på nett som e-bøker til utlån. Se henvisningene. Å forsøke å utvise redelighet i arbeid med barnebibeltekstene, og være åpen for å lytte meg fram til forfatterens anliggende, har vært viktig for meg i lesningen. Jeg er interessert i å finne ut av hva det er barnebiblene ønsker å formidle til leseren, men ikke nødvendigvis hvor godt den vil fungere for eksempel pedagogisk eller litterært.

Hver enkelt barnebibel har sin egenart, og for fire av dem (ikke "Bibelen for små og store") gjelder at de har en uttalt forfatter med sin egen kjærlighet for Bibelen som viktig motivasjonsfaktor for å skrive boka. Denne subjektiviteten, at de egentlig har skrevet sine egne vitnesbyrd om hva de *mener* er Bibelens innhold, gjør en kritisk lesning ekstra nødvendig.

Barnebiblene er generelt komprimerte i den forstand at fortellingene ofte er veldig mettede og forkortede versjoner av en lengre tekst, der små detaljer kan være viktig for en fortelling som kommer senere. Skapelsesberetningen skiller seg ut som en bibelfortelling der forfatterne ofte ikke komprimerer, men i stedet utbroderer og gjerne legger til dogmatikk, tradisjon og mytestoff.

Forfatterens teologiske grunnsyn, eller hva som ifølge forfatteren er det sentrale med kristen tro, kan i grove trekk avsløres ved å se på tekstutvalget. Ikke overraskende er Jesus-fortellinger overrepresentert i alle fem, hvis en sammenligner antall sider Jesus-fortellinger i barnebiblene med antall sider de opptar i Bibelen.

Hva som skiller barnebiblene fra hverandre, er derimot hva slags kobling de gjør mellom Jesus og fortellinger i Det gamle testamentet. Noen tradisjoner gjør en typologisk tolkning, der hendelser og

aktører i Det gamle testamentet kun er forløpere for det som skal hende i Det nye testamentet . Andre igjen tolker allegorisk, så fortellingene i Det gamle testamentet både får en bokstavelig og en billedlig mening (Ramsfjell 2008, 134). "Barnebibelboken" må sies å være et godt eksempel på typologisk lesning, mens "Barnas bibel" i aller høyeste grad er allegorisk, for eksempel i fortellingen om Abraham som skal ofre Isak (s. 33f).

Også hva slags kobling det finnes mellom skapelsen av mennesket og Johannes Åpenbaring (om det finnes både begynnelse og slutt i den store bibelfortellingen), er et punkt der barnebiblene skiller seg fra hverandre.

Teologi handler også om antropologi, læren om hva et menneske er. Særlig forfatterens syn på kvinner, eller forfatterens mening om Guds syn på kvinner, skinner igjennom i gjenfortellingene av skapelsesberetningene. Ingen av forfatterne skriver noe som tyder på at mennesket har utviklet seg siden skapelsen, og linken mellom de første menneskene og de menneskene som leser barnebiblene, blir derfor tett. En får inntrykk av at de første menneskene var akkurat like oss, og sånn sett kan en si at alle forfatterne setter en strek over Darwin og utviklingslæren. Men det er nok ikke alle som forventes å bli tatt bokstavelig – "Bøkenes bok" har for eksempel definert skapelsesberetningene som henholdsvis et dikt og en fortelling.

Barnebiblens utvalg av bibelfortellinger

På hvilken måte fungerer barnebiblene "som en guide til Bibelen eller et kart å orientere seg etter" (Ramsfjell 2008, 139)? Jo, blant annet ved å velge ut hvilke fortellinger som skal fortelles. De fem barnebiblene jeg har valgt ut, kan gi en indikasjon på hva slags gammeltestamentlige fortellinger som vanligvis gis plass i barnebibeluniverset.

Alle fem begynner med skapelsen av verden, og følger på med historien om Kain og Abel og Noahs ark. Historier om patriarkene Abraham, Isak og Jakob – og deres koner – har fått plass, og også fortellingen om Josef i Egypt. Israelsfolkets utvandring fra Egypt og vandringen med Moses i ørkenen er sentral. David, Salomo og Daniel har alle med. Av profetene er det store variasjoner når det gjelder hvor mye plass de får, men alle har med en historie om Jona (som blir spist av den store fisken/hvalen) og noen ord fra Jesaja. De fleste har med referanser til salmer og ordspråk.

Overgangene fra gammeltestamentlige til nytestamentlige fortellinger gjøres ulikt i de fem barnebiblene. "Barnebibelboken" markerer ikke overgangen overhodet, mens "Bøkenes bok" har en egen innledning til GT-delen og en annen til NT-delen.

Uansett hvilke valg forfatterne har tatt, er det en tydelig tendens til at de alle ønsker å vise at det er en grunn til at nettopp disse fortellingene er samla mellom to permer i Bibelen. Måten det gjøres på er altså ulik, men tendensen er én: Alle historiene i Bibelen må og skal på et eller annet vis harmonere med hverandre, bygge på hverandre og utfylle bildet av én stor bibelfortelling.

«Barnebibelboken Guds hemmelige plan» fra Lunde forlag

- Av Jennifer Rees Larcombe. Illustrert av Alan Parry. Opprinnelig utgitt i USA i 1992. Oversatt til norsk og utgitt på Lunde forlag 1992. Oversatt av Aud Sæverås. 207 sider. Nytt opplag 2010.
- Utvalg av bibelfortellinger: 60 fra GT (128 sider), 40 fra NT (70 sider)
- Gen 1-3 er representert ved fortellingen «Den farlige slangen» (2 sider)

Om bokas oppbygning og selvforståelse

Alle fortellingene i boka er omtrent like lange, og GT-fortellingene får 60 % av plassen. Det er mindre enn i Bibelen, hvor GT har ca. 75 % av plassen, men indikerer likevel at GT-fortellingene er viktige for forfatteren. GT-delen er omtrent tredelt mellom patriarkene, israelsfolkets utferd fra Egypt og profetier om det lovede land og Messias.

NT-fortellingene handler stort sett om Jesus, men 8 av dem er om de første kristne. Et trekk å merke seg er at hele 6 av de 39 Jesus-fortellingene handler om Jesu fødsel og barndom.

Forfatterens motivasjon

Boka begynner med et forord av forfatteren, som forteller at hennes seks barn hadde spurt om hva Bibelen egentlig handlet om:

«Da begynte jeg å fortelle dem hele Bibelens fortelling, litt hver kveld på sengekanten, og snart oppdaget vi sammen at Bibelen forteller om Guds plan som kommer tydeligere og tydeligere fram gjennom historien, Guds plan for å gi oss det beste, som virkelig ønsker å gjøre oss lykkelige ved å gi oss det evige livet (Ef. 1,9-10).»

Jeg vil gjerne gjengi hovedpoenget til forfatteren i sin helhet, da jeg tenker at dette er viktig for forfatterens teologiske selvforståelse:

«Vi kom bare gjennom én fortelling hver kveld, men vi snakket hele tiden om hva Gud ville med dette, og vi la merke til personene og stedsnavnene som stadig kom igjen. Jeg tror dette hjalp barna mine til å oppdage sammenhengen og rekkefølgen i hendelsene og hjalp dem til å se hvor fantastisk enkeltpersoner og hendelser ble brukt akkurat slik det var nødvendig. Og det fine var at slik oppdaget vi sammen hvordan Gud åpenbarte seg for menneskene, først ved å velge seg ut én mann, én familie og én nasjon, og senere ved å sende sin eneste sønn. Vi oppdaget hvordan mørkets makter igjen og igjen prøvde å stoppe Guds veldige plan. Samtidig så vi hvordan Gud igjen og igjen drog folket tilbake til seg ved hjelp av dommere, profeter og til slutt Jesus selv.» (s. 5)

«Barnebibelboka» har som uttalt mål å vise en sammenheng mellom alle bibelfortellingene. Jeg tolker forfatteren på den måten at hun leser bibelfortellingene som Guds relativt direkte tale til menneskene. Siste kapittel i boka heter "Den glade fangen," og her oppsummeres Gud plan:

"Da fikk Johannes se like inn i himmelen. (...) 'Dette er mennesker som elsket Gud selv om de ofte ble gjort narr av,' sa Jesus, 'men nå er de glade for bestandig.' (...) Men alle var ikke like glade. Johannes så Satan og alle som adlød ham. De var kastet i ildsjøen som aldri slukkes. 'Aldri mer kan Satan ødelegge Guds plan,' sa Jesus. 'Han er slått for alltid.' Johannes skalv og så heller redd ut da Jesus viste ham en bok full av navn. 'Når noen bestemmer seg for å følge meg og ber om å bli mine disipler, blir navnet deres skrevet inn i denne "Livets bok,"" forklarte Jesus. 'Ingen kan viske det ut igjen. De er trygge i all evighet. Gå nå og skriv om alt dette så ingen blir redde for å dø mer.'" (s. 206)

Så siterer Johannes Johannes 3:16 og konkluderer deretter med at (s. 207, min kursivering):

"Dette hadde vært Guds store plan helt fra han *skapte verden*, en fantastisk plan! Og med et lykkelig sukk skrev Johannes videre."

Denne oppgava handler ikke om apokalypse og endetidstenkning, men i "Barnebibelboka" er Bibelen framstilt som en slags sirkelfortelling med Satans seier over menneskene som første kapittel og troendes mulighet for seier over Satan som siste kapittel. Å bruke sirkelfortelling som ramme for skrivingen gjør nettopp at valgene som tas i første kapittel, må speiles i siste kapittel. Et bevisst valg om å skrive i sirkel – å ville ta med leseren tilbake til utlagte elementer fra første kapittel når fortellingen skal avsluttes –, binder forfatteren gjennom hele skriveprosessen, men leseren er ikke nødvendigvis oppmerksom på at det er en sirkelfortelling før siste side er lest. Leseren får i stedet en

umiddelbar følelse av at alt går opp – som å lese en krimbok der morderen avsløres i siste kapittel og leseren får vite alle detaljene rundt motivet og mordvåpenet.

Forfatteren av "Barnebibelboken" ønsker å bevise at Guds plan og inngripen i historien er reelle størrelser. Hun legger ut hint og spor hele veien som skal lede leseren til å oppdage hva som er "Guds hemmelige plan." For å finne denne sammenhengen, må hun hele tida velge fortellinger og gjenfortellingsteknikker som bidrar til å peke i samme retning. Noen ganger må hun legge til informasjon for å få fortellingene til å henge sammen på den måten hun trenger for å få fram poenget sitt. For eksempel er Satan introdusert som karakter i forbindelse med skapelsen av Adam og Eva, selv om Satan er ikke med i denne bibelteksten.

Sammenhengen mellom GT og NT

I bokas første kapittel blir leseren lovet at Gud har en plan for å seire over Satan. Planen utbroderes videre for leserne i den femte fortellingen, «Den store planen,» som handler om at Gud lover Abraham en sønn. Først i neste fortelling, hvor Abraham blir bedt om å ofre Isak, får også Abraham vite om at Gud har en plan for slekten hans. Neste gang planen nevnes, er planen at Josef må selges av brødrene sine, havne i fengsel og ende opp som rådgiver for Farao: «Så fra å være en fillete slave i et fangehull, ble Josef plutselig en av de mektigste mennene i verden... Og DET var akkurat etter Guds plan.» (s. 28)

Videre i GT-delen av boka blir det stadig henvist til Guds plan med enkeltmennesker og israelsfolket. Jesus blir ikke nevnt før i fortellingen om David (s. 68). Neste gang Jesus nevnes, er i fortellingen om Jesaja, «Mannen som kjente hemmeligheten.» Jesaja får et syn i tempelet, og bestemmer seg for å advare folket. Da blir Jesaja venn med Gud, og får vite flere hemmeligheter. Gud forteller Jesaja at det skal bli født en baby av en ung pike, og hvilke tegn folket skal se etter:

«Da Jesaja fortalte folket om dette, skjønnte de det ikke. Men Jesaja skrev det ned, nøyaktig, alt sammen. Og da Jesus døde på korset mange hundre år etter, og da han sto opp fra graven, så leste folk Jesajas bok og skjønnte hvem Jesus var.» (s. 99)

Overgangen mellom GT-delen og NT-delen er ikke markert. Siste fortelling i GT-delen heter «Festen som varte en uke.» Israelsfolket har vært i fangenskap lenge, og har glemt de gamle skriftene. Esra leser høyt for dem, og folket blir bekymret for at de ikke har overholdt reglene fra Gud. Esra sier at de skal ha en ukes fest i Jerusalem. Jøder fra hele verden samlet seg i byen.

Folket angrer igjen, og GT-delen slutter med et spørsmål: «Nå ville de prøve å følge alle Guds regler mens de ventet på at Messias skulle komme. De var ganske sikre på at de ville kjenne ham når han kom, men gjorde de det?» (s. 127)

Gjenfortelling av skapelsen

Gen 1, 2 og 3 er gjenfortalt i historien «Den farlige slangen.» Det er også henvist til Lukas 10:18 for å forklare hvem Satan er. Historien er en side lang, og omtrent ¼ handler om skapelsen og ¾ handler om Satans møte med menneskene og konsekvensene av dette.

Historien er illustrert med et helsides bilde i farger. Det er fra en skog med et stort tre med oransje frukter i. Eva sitter naken på en rot og spiser på en frukt. Treet står langs en elv, og Eva dypper den ene foten i vannet og strekker på beinet. Håret hennes dekker brystene og det andre beinet skjuler underlivet. Hun ser seg over skulderen, bak henne står Adam og ser bekymret på henne. Adam er en bred og hårete mann. De er voksne.

Som nevnt er det ikke brukt mye plass på selve skapelsen. Skapelsen av menneskene er i fokus, og de oppgis som grunnen til at Gud skaper jorda:

«Gud ville ha venner, og han skapte menneskene. Men aller først måtte han selvfølgelig skaffe dem et sted å bo. Mennesker kan ikke være ingensteder. Og Gud begynte å skape verden. Mennesker trenger lys. Derfor skapte Gud solen og månen. Han skapte elver og sjøer som kunne gi dem vann. Han visste at de ville trenge noe å spise. Derfor gav han dem planter, fisker, fugler og dyr.» (s. 9)

Gud gir inntrykk av å ville skaffe seg et kjæledyr. Han lager klart et sted de kan være. Gud vet helt fra starten av at han skal skape mennesker, og hva de vil trenge, og designer resten av skaperverket med det for øye. Gud var glad for alt han hadde skapt, men det er tydelig at resten av skaperverket ikke ville hatt noen reell funksjon hvis han ikke hadde avslutta med å skape menneskene.

Gud skaper menneskene

Siden Guds mening med å skape jorda, var at menneskene skulle ha et sted å bo, er det selvsagt et høydepunkt for ham når menneskene ankommer. Gud skaper Adam og Eva samtidig:

«'Nå vil jeg skape mennesker,' sa han og plantet en vakker hage de kunne bo i. Gud kalte den første mannen og kvinnen for Adam og Eva, og hver kveld kom han til dem i hagen for å snakke med dem. Alle var lykkelige sammen, og Gud gledet seg sammen med dem. Ingenting var vondt eller galt. (...) Slik kunne det ha fortsatt å være bestandig, hvis det ikke hadde vært for den forferdelige fienden, Satan.» (s. 9)

Guds glede over de nye vennene sine blir kortvarig. Spørsmålet om hvorfor Gud har skapt et forbudt tre når resten av skaperverket var til for Adam og Eva, blir ikke stilt. Men i «Barnebibelboka» får vi høre hvorfor Satan benytter seg av muligheten treet gir:

«En gang hadde han vært en engel i himmelen, men han ble stolt og ulydig mot Gud, og Gud måtte kaste ham ut av himmelen. Satan hatet Gud så veldig at det gjorde ham rasende å se på disse nye vennene hans. 'Hvis jeg bare kunne ødelegge for dem,' tenkte han, 'så ville det ødelegge alle planene til Gud.' Og han fikk en idé.» (s. 9)

Satan oppsøker Eva, i skikkelsen til en slange. Eva sier først bestemt at hun ikke kan spise frukten. Men Satan lyver og sier at Gud har gitt henne en gal beskjed. Eva smaker på frukten, og den er god. Da roper hun på Adam, som også kommer bort til treet og spiser.

Historien avsluttes med at Gud er ulykkelig. Skaperverket har blitt forandret som følge av at Satan lurte Adam og Eva. Nå finnes det ugress, insekter, smerte, sykdom og død på jorden:

«Gud hadde advart dem, og nå måtte de ut av hagen enda så vondt det gjorde Gud. Satan trodde at han hadde vunnet kampen mot Gud nå, men Gud hadde allerede planen klar for hvordan han ville redde sine mennesker fra døden.» (s. 9)

Sånn slutter fortellingen om skapelsen, og som nevnt er resten av «Barnebibelboka» skrevet som en sammenhengende fortelling om denne planen Gud har sagt at han har.

Adam og Eva – mannen og kvinnen

I «Guds hemmelige plan» blir Adam og Eva skapt samtidig, og Gud har ingen spesiell relasjon til Adam. Gud hadde sagt til begge to at de ikke måtte spise av fruktene i et spesielt tre. Eva spiser av frukten først, og det står ikke noe om hva Adam tenker rundt dette. Gud blir like sint på begge to, og det blir ikke sagt noe om ulike straffer for mannen og kvinnen.

Gud gjør ikke noen spesiell forskjell på Adam og Eva i teksten. For å sette denne gjenfortellingen av skapelsen i et kjønnsperspektiv, må jeg se på den tidligere nevnte illustrasjonen til teksten. På bildet

sitter Eva under et frukttre og spiser frukt, mens Adam står på trygg avstand og ser skeptisk ut. Det kan være hvilken som helst frukt, men siden teksten handler om en spesiell frukt, er det nærliggende å tolke inn i bildet at frukten på bildet er den forbudte frukten.

Eva fremstilles i illustrasjonen som en fristerinne. Bildet har en erotisk undertone, siden Eva er naken og sitter i en positur som skjuler brystene og underlivet for leseren, men viser det fram for Adam som står bak. Hun holder på treet med den ene hånda, og holder fram en frukt med den andre. Blikket hennes er rettet mot frukten. Adam står derimot med hendene i siden og ser strengt på Eva. Ingenting ved illustrasjonen tyder på at Adam selv kunne funnet på å spise frukten – han blir fristet bort til treet av Evas nakne kropp.

«Barnas bibel» fra Ansgar forlag

- Av Anne de Vries. Illustrert av Hermine F. Schäfer. Opprinnelig utgitt på forlaget Uitgeversmaatschappij i Holland 1948. Gjenfortalt og oversatt til norsk av Ingebjørg Dahl Sem. Gitt ut på norsk på Ansgar forlag i 1991. 252 sider. Også utgitt på andre forlag.
- Utvalg av bibelfortellinger: 51 fra GT (143 sider), og 51 fra NT (110 sider).
- De første tre historiene (om Gen 1-3) heter: «Derfor har uken 7 dager,» «Adam og Eva» og «Slangen, frukten og den første synden.»

Om bokas utvalg og selvforståelse

«Barnas bibel» har gjort et utvalg av 51 fortellinger fra Det gamle testamentet (GT) og 51 fortellinger fra Det nye testamentet (NT), men fortellingene fra NT er gjenfortalt på færre sider.

Ved å gi GT og NT omtrent like mye plass i «Barnas bibel,» har NT altså fått mye mer plass enn antall sider i Bibelen skulle tilsi. Dette kan tyde på at forfatteren mener fortellingene fra NT er viktigst. Innad i NT-fortellingen, til sammen 110 sider, er Jesus-biografien svært sentral, og ellers har Paulus fått 10 sider og endetids- og gjenkomstbeskrivelser 7 sider.

Forfatterens motivasjon

Etter innholdsfortegnelsen har «Barnas bibel» en kort innledende tekst som heter «Alt kommer fra Gud.» Den begynner sånn:

«Hvis du setter deg ned og hører godt etter, skal jeg fortelle deg noe veldig fint; hvordan alt i verdensrommet, i himmelen og på jorda ble til.» (s. 6)

Innledningen gir inntrykk av at noen skal lese den høyt, eller i alle fall introduseres en aktiv avsender i fortellerstemmen og det skrives inn en forventa leser – ”du.” Fortelleren stiller meg spørsmålet om hvor maten egentlig kommer fra. Vi følger ei skive brød fra frokostbordet tilbake til kornet som bonden har sådd på åkeren:

«Men kornet står og vokser for seg selv, også om natten når bonden sover, for Gud har skapt det slik fra den aller første begynnelsen. Og slik har han skapt alt som er i hele verden. Alt kommer fra Gud. Han har gitt meg liv, og han har gitt deg liv. Da du lå i magen til moren din, visste han om deg, og han var glad i deg fra første stund. (...) Han tar hånd om oss og vil at vi skal ha det godt, for han er vår Far i himmelen, en Far for alle mennesker på jorda. Og nå er vi framme ved fortellingen om hvordan Gud skapte alt – og hvorfor han gjorde det.» (s. 6)

Siste kapittel i boka («Når Jesus kommer tilbake» s. 251-252) skal gi svaret på hvorfor Gud skapte alt.

«Nå skal du få høre en historie til, og så er denne boka slutt. Dette fortalte Jesus selv, da han var på jorda. (...) En dag kommer Jesus tilbake til jorda. Da blir det en herlig dag! Han er Frelseren vår. Han elsker alle mennesker og vil gjøre dem glade. Det kan vi også få lov til.»

Så forklares det at Jesus blir glad hvis vi hjelper en som er fattig eller syk, og at Jesus skal komme tilbake en dag og spørre oss om hva vi har gjort for ham. Da skal noen stå på hans høyre side, og andre på hans venstre. De forklarer hva som vil skje med de som blir stilt på Jesu høyre side (de skal følge med til «Himmelens fryd og glede»). Videre blir det tydelig at leseren har et valg etter å ha lest «Barnas bibel,» og valget er mellom å ikke like Jesus, eller å være glad i ham. Selv om det ikke står eksplisitt, er det ikke vanskelig å sette avslutningen og innledningen i sammenheng, og forstå at forfatteren ønsker at dem som leser «Barnas bibel,» skal bli glade i Jesus.

«De som ikke liker Jesus, håper naturligvis at han aldri skal komme tilbake. Men de som er glade i ham, lengter etter ham.» (s. 252)

Kapittelet, og boka, avsluttes med en bønn (s. 252) inspirert av Johannes Åpenbaring 22:21:

«Kjære Jesus, kom så fort du kan! AMEN!» (s. 252)

Sammenhengen mellom GT og NT

Å påstå at «Barnas bibel» legger opp til at det skal være en nær sammenheng mellom fortellingene fra GT og fortellingene fra NT, er neppe en uventet påstand. Jeg tror ikke forfatterne eller forlaget vil være uenige i påstanden heller. Det finnes en del Jesus-referanser i GT-delen, for eksempel som avslutning på fortellingen om Abraham som blir bedt om å ofre sønnen Isak. Gud ber først Abraham om å ofre Isak, men hindrer ham så i å gjøre det:

« Mye, mye senere, etter at Abraham var død, var det faktisk en far som ofret sin egen sønn, det kjæreste han hadde. Hvem var det, tror du? Det var Gud. Og sønnen som var offerlammet, var Jesus. Gud elsket oss så høyt, at han gav oss sin eneste sønn.» (s. 35)

GT-delen avsluttes med kapittelet «Og så kom frelseren» (s. 143). Så innledes siste kapittel med å fortelle at Israelsfolket måtte bo mange år i Babylon, som fanger, som straff for at de hadde glemt Gud. Det står at de en dag gikk tilbake til Jerusalem og bygde opp byen, og bestemte seg for å aldri glemme Gud: «Og de oppdaget de vidunderlige gamle fortellingene om Adam og Eva, om Abraham, David og profetene. Og de oppdaget at i alle fortellingene fantes det et løfte fra Gud.» (s. 143)

Hele «Barnas bibel» tar utgangspunkt i at Gud har en plan, og at den planen er Jesus. Men Jesus introduseres først etter at Adam og Eva har spist den forbudte frukten. Det kan tolkes på flere måter. Enten at episoden med eplet var planlagt fra Guds side, for at Jesus-planen skulle kunne tre i kraft. Eller at episoden med eplet kom overraskende på Gud, så han måtte finne på noe lurt, og det var Jesus-planen. Eventuelt at Jesus-planen var noe Gud hadde i bakhand i tilfelle Adam ikke var så karaktersterk som planlagt.

«Men Gud elsket fremdeles sine ulydige menneskebarn. (..) En dag skulle Gud og menneskene bli venner igjen. ‘Eva, du kommer til å få barn,’ sa han. ‘og en dag skal det bli født et barn som er mye sterkere enn Satan. Det barnet kommer til å vokse opp og gi Satan en forferdelig straff. Etterpå vil ikke Satan kunne ødelegge noen ting mer.’ (...) ‘Når Jesus kommer,’ sa Gud, ‘skal menneskene og Gud bli venner igjen og leve nær hverandre som i Paradiset.’ Gud elsket jo menneskene fremdeles.» (s. 13)

En mager trøst for Adam og Eva, siden de dør lenge før Jesus blir født. Men de veit i alle fall nå at feilen de gjorde, er Gud i stand til å rette opp så ikke alle mennesker må lide for deres skyld:

« Det som hadde hendt, var forferdelig. Og det var deres egen skyld. Ikke rart at de var ulykkelige. Men da de tenkte på det Gud hadde fortalt dem om barnet, som en dag skulle komme ble de litt gladere.» (s. 13)

Gjenfortelling av skapelsen

Fortellingen om hvordan jorda ble skapt på sju dager, er illustrert med et bilde av et tre i en skog. I treet er det et fuglereir med en fugl i. På bakken vokser det blomster. Det kan se ut som det er sent på sommeren i et varmt land. I bakgrunnen er det fjell, og over fjellet lyser sola.

«For lenge, lenge siden skapte Gud himmelen og jorda. I himmelen var det vakkert, kan du tro! Alt var lys og glede. Gud bodde der med alle englene og lyttet til den nydelige sangen deres. Men det bodde ingen på jorda ennå. Den var mørk og kald og helt stille, dekket av dype vann. Da tenkte Gud: 'Her skal det også bli vakkert.'» (s. 9)

Sånn begynner fortellingen om skapelsen i «Barnas bibel.» Himmelen og jorda skapes samtidig. Så legger Gud merke til kontrasten mellom himmelen (vakker, lys, glede) og jorda (mørk, kald, stille), og får lyst til at jorda skal ligne mer på himmelen. Det blir ikke sagt noe om hva Gud tenker å bruke jorda til, eller hvorfor jorda ble skapt i utgangspunktet.

Guds skaperord kommer fra Guds tanke. Gud framstår leken og kreativ, og gjenfortellingen har konkretisert skapelsen ved å beskrive naturen på en måte som vil være kjent for mange barn. Gud er også omsorgsfull, ordner alt til det beste. Gud er en Gud som ønsker alt godt for det skapte:

«Han skapte både små og store fisker. Og han likte å lage forskjellige fine farger på dem, som blinket når de svømte. Han gav dem hele havet å danse og leke i – og det var jo ingen liten vanndam! Fuglene fikk også mange fine farger på fjærene sine, og dessuten fikk de synge og kvitre og pipe når de fløy omkring blant trærne. Gud viste dem hvordan de skulle bygge reir og legge egg i dem for å få små fuglunger.» (s. 9)

Mennesket blir skapt av Gud

Mennesket blir en finale i skapelsesakten, svaret på "noe som mangler." Gud trenger noen å "snakke med om alt dette." Det står ikke rett ut at Gud er ensom, men det er tydelig at selv om fuglene og dyrene er vakre å se på, så kan de ikke måle seg med Gud:

«Først skapte Gud alle dyrene. (...) Så sa Gud: 'Det er noe som mangler. Nå vet jeg det. Et menneske. Noen som jeg kan snakke med om alt dette jeg har gjort. En som ligner meg og som er like glad i alt dette som jeg.' Så skapte Gud det første mennesket, og kalte ham Adam.

Gud sa: 'Adam, du skal få rå over alt det som jeg har skapt. Alle dyrene skal lyde deg, men du skal lyde meg.' Ja, det forstod Adam svært godt.» (s. 10)

Gud skaper en *mann* på den sjette dagen, og kapittelet som heter «Adam og Eva» (s. 10-12) handler egentlig om Adam. Det står at Gud lagde en hage til Adam, der han kunne finne alt han trengte, og alle dyrene, «til og med løven,» var «snille.»

«Av og til kom Gud ned til Adam, og da gikk de tur i hagen. Adam ble bestandig glad når han hørte at Gud snakket til ham. De var venner som forstod hverandre. 'Du får passe på denne hagen,' sa Gud til Adam, 'og du kan spise hva du vil fra frukttrærne.' Men det var et tre som han ikke fikk spise av. (...) Adam hørte nøye etter, og hver gang han siden gikk forbi dette treet, lot han frukten være i fred.» (s. 11)

Når dette forbudte treet introduseres tidlig i fortellingen om menneskene, vil en observant leser forstå at dette treet vil føre til en konflikt. Alt annet i hagen er godt og snilt, men det finnes altså noe der som er forbudt og skadelig. Det understrekes flere ganger i fortellingen hvor flink Adam er til å høre på Gud, og sånn sett er jo ikke treet noen trussel for harmonien i hagen. Adam, som han har blitt presentert, ville ikke finne på å spise noe som var forbudt.

Før vi blar videre til fortellingen om Eva og slangen, er det en illustrasjon i fullfarge som viser hvor harmonisk det er i hagen fra begynnelsen av. Adam står og klapper en bukk og peker på en ape i et tre. Eva sitter på en stein med en snill løve i fanget, mens hun klapper et lam med den ene hånda. Både Adam og Eva er nakne, men kroppene deres virker prepubertale eller kjønnsløse. Ved siden av løven ligger det en rev og en hare som smiler til hverandre. I trærne er det mange slags fugler, og bananer og en ape. Fjellene i bakgrunnen har blitt grønne og frodige. Sola henger stor og rund over alt. Nederst i bildet er det en elv med fisker.

Adam og Eva – mennesket og kvinnen

Det gode samarbeidet mellom Gud og Adam fortsetter etter at det forbudte treet er introdusert. Adam får gi navn til alle dyrene, og det er en hann og en hunn av hver art som kommer til Adam. Da oppdager Adam at han er den eneste av sin art. Han føler seg ensom. Det står at Gud forsto hvordan Adam hadde det uten at han behøvde å si noe.

«Gud lot en dyp søvn falle over Adam, og da han våknet igjen, stod det en kvinne ved siden av ham. Hun het Eva. Gud hadde gitt henne til Adam.» (s. 12)

Mens Adam ble skapt for Guds skyld, for at Gud skulle ha noen å prate med og bestemme over, ble altså Eva skapt for at Adam skulle ha det samme som Gud. Adams reaksjon på dette er:

«Han hadde aldri vært så lykkelig før. Han tok henne i handa og viste henne hele den vakre hagen. 'Men kunnskapens tre må du ikke spise av,' sa han.» (s. 12)

Adam må oppdra Eva, på samme måte som Gud oppdro Adam. Og Adam stoler på Eva, som Gud stoler på ham. Skapelsen av Eva er illustrert med et lite bilde av et appelsintre med en lang slange i, og Eva som står alene ved siden av det og snakker med slangen.

Videre er det også Eva alene som blir fristet av slangen, en dag hun er ute og går tur for seg selv. Da møter hun slangen i treet, som overbeviser henne om at den vet mer om ting enn Gud gjør. Eva lar seg overbevise, og plukker en frukt. Hun går så til Adam med frukten, uten å si noe om hva slags frukt det dreier seg om. Adam er aldri ved treet, og møter aldri slangen. Likevel forstår Adam også straks hva slags frukt han akkurat tok en bit av. De gjemmer seg, og Gud roper på sin venn Adam (s. 12). Adam skylder på Eva, og Eva skylder på slangen. Gud blir sint på slangen, men «enda sintere på fienden som hadde fått slangen til å lure Adam og Eva. (...) Fiendens navn var Satan. Han var misunnelig på Gud og ville ødelegge Guds vidunderlige verden.»

Det er altså ikke bare Adam og Eva sin skyld at det gikk galt i Edens hage. Satan presenteres utførlig som en karakter leseren også vil møte senere i "Barnas bibel," samtidig som det understrekes at Gud har en plan for å vinne over Satan. Det gis ingen forklaring på hvorfor ikke Gud kan iverksette planen med en gang, men Adam og Eva lar seg likevel trøste av løftet fra Gud.

«Hermons store barnebibel» fra Hermon forlag

- Gjenfortalt av Murray Watts. Illustrasjoner ved Helen Cann. Opprinnelig utgitt i 2002 som «The Lion Bible for Children» Lion publishing, Oxford/England. Oversatt av Laila Dahl og Elin Kaupang for Hermon forlag i 2003. 350 sider. 3. opplag 2011.
- Utvalg av bibelfortellinger: 140 GT-fortellinger (209 sider), 106 NT-fortellinger (132 sider). Tillegg: kart, register, ordforklaringer.
- De første fortellingene heter «Skapelsen,» «Edens hage,» «Skapningen ødelegges» og «En familietragedie.»

Om bokas utvalg og selvforståelse

Utvalget av bibelfortellinger framstår som bredt, både i GT-delen og NT-delen. Basert på innholdsfortegnelsen ser ”Hermons store barnebibel” ut til å være mer opptatt av å trekke fram kvinneskikkelser fra fortellingene, enn noen av de andre barnebiblene. Ordspråk og salmer veves i noen grad sammen med fortellinger om David og Salomo.

Om forfatterens motivasjon

Watts har skrevet en personlig innledning, hvor han beskriver hvorfor det har betydd mye for ham å få lov til å skrive denne boka. Han takker foreldrene sine for at de lot ham bli kjent med bibelfortellingene, og håper at denne boka kan gi nye barn den samme muligheten som han fikk. Om hvordan han vil gjøre dette, skriver han:

« I Hermons store barnebibel har jeg prøvd å gjenspeile den fantastiske bredden i dette materialet [bibelfortellingene], uttrykt i en rik variasjon av historier, fortellinger og sanger. Slik jeg ser det, er det ikke nødvendig å begrense de yngre leserne til en nøye omskrevet og sentimental versjon.» (s. 12)

Dette tyder på en dobbelthet hos forfatteren: Han synes bibelfortellingene er fantastiske, men erkjenner samtidig at mange andre ser det nødvendig å gjøre omskrivninger for å tilpasse innholdet til yngre lesere. Han utdyper ikke hva han kunne ha omskrevet eller sentimentalisert, men han viser flere steder at han også forteller ubehagelige sider ved fortellingene, for eksempel:

”Stormen var forferdelig. Jorden var innhyllet i et uendelig mørke, og de ville havene steg til urolige høyder og begravde fjelltoppene, slik at hvert eneste levende vesen utenfor arken gikk under i den store flommen. Bare Noah og hans familie og alle dyrene i arken overlevde.”
(Fortellingen ”En flom og en regnbue,” s. 24)

Nettopp fortellingen om Noahs ark er blitt beskyldt for å bli harmonisert i mange barnebibler. For eksempel selger Bok & Media Noahs ark som en samling kosedyr, der arken kan brettes ut og bli en tøyematte til å leke på, og ”Min bok om Noahs ark” (Iko-forlaget 2012) har følgende følgetekst:

”Fortellingen om Noahs ark gjenfortalt for de aller minste. Enkel tekst og fargerike illustrasjoner. Inneholder også lydmalende ord slik at barna kan etterligne lydene som dyra og menneskene lager.”

Jeg tror dette er et eksempel på det Watts kan ha ment med "nøye omskrevet og sentimental versjon." Han er ikke redd for å beskrive grusomhet, tvil og usikkerhet i bibelfortellingene, samtidig som han nøster opp fortellingene på måter som gjør at det går bra til slutt. Dette støtter opp om innledningen, der han beskriver Bibelen som en stor kjærlighetshistorie (s. 12). Leseren kan stole på at det går bra til slutt med dem som er utvalgt av Gud.

Om sammenhengen mellom GT og NT

Om Bibelen som helhet, skriver Watts i innledningen:

«Denne gjenfortellingen viser også hvordan menneskers kunnskap om Gud utviklet seg og ble dypere gjennom århundrene. Det er en enorm forskjell mellom den tøffe og noen ganger krigerske virkeligheten i noen av Det gamle testaments bøker og den kjærligheten og tilgivelsen vi ser i Jesu liv, mange generasjoner senere. Likevel har man en sterk følelse av kontinuitet gjennom hele Bibelen, og en grunnleggende helhet, som har påvirket min gjenfortelling.» (s. 12)

"Hermons store barnebibel" må ikke leses fra perm til perm for at hver historie skal kunne forstås. Forfatteren trekker linjene mellom de ulike fortellingene, f. eks. ved å forklare hvem som er i slekt med hvem og ved å holde et fokus på Israelsfolket.

Ikke før i siste fortelling i GT-delen bygger han en bro mellom GT og NT ved å sitere Messias-profetier fra Jesaja 9 og Mika 5 (s. 209). Men sannsynligvis for å understreke at Gud, eller menneskets kunnskap om Gud, er i endring, er siste fortelling i GT-delen før Jesus-profetiene fortellingen om profeten Jona. Jona undrer seg over at Gud kan ha omsorg også for byen Ninive. Watts konkluderer med at: "Alt dette skjedde for å minne Guds folk på at Han også elsket andre nasjoner. Han brydde seg om hele skaperverket sitt." (s. 208)

På slutten av GT-delen blir altså Gud en Gud for flere enn israelsfolket, og det åpner igjen – både litterært og teologisk – for at Jesus kan vise ytterligere nye sider ved Gud. En dobbeltside med to illustrasjoner er overgangen til NT-delen. Første NT-fortelling innledes med at forfatteren forteller at det nå har gått mer enn fire hundre år siden Guds folk slapp ut av eksilet (s. 212). Det er ingen tvil om at forfatteren vil formidle at NT-fortellingene er noe annet enn GT-fortellingene.

Gjenfortelling av skapelsen

Watts er opptatt av å holde seg nært til bibelteksten, og det gjelder også når han skal gjenfortelle skapelsesberetningen. Gen 1-2:4 gjenfortelles først i fortellingen «Skapelsen,» og så gjenfortelles resten av Gen 2 i fortellingen «Edens hage.» Gen 3 får sitt eget kapittel, «Skapningen ødelegges.»

Kapittelet «Skapelsen» er en ganske direkte gjengivelse av sjudagersfortellingen. Gud skaper alt på seks dager. Menneskene skapes den sjettede dagen. På den sjuende hviler Gud (friere gjenfortalt). Forfatteren har ikke lagt til detaljer som ikke finnes i bibelteksten, for eksempel hva slags dyr som ble skapt, eller hvordan Gud følte det i skapelsesøyeblikket.

Teksten står på en dobbeltside, med en spalte tekst på hver side. Mellom de to spaltene er det en illustrasjon med et mystisk motiv. Det er en slags spiral av ulike blåtoner som danner en sirkel. Ytterste del av spiralen er det stjerner på, og sol og måne. I midten er det litt flere farger, noe grønt og brunt. På henholdsvis venstre og høyre side er det en stripe med illustrasjon (det er det på alle sidene i boka). Her er det gress nederst, et tre, og himmelen med stjerner og måner over treet.

Gud skaper mennesker

Nå har Gud allerede skapt menneskene på den sjettede dagen, i sitt bilde, som mannen og kvinnen. Men «Hermons store barnebibel» har med begge fortellingene om hvordan mennesket ble til.

På neste dobbeltside kommer «Edens hage». Illustrasjonene på hver side er frukt: appelsiner, druer og oliven, og grønne blader. Midt på dobbeltsiden er det et bilde av hagen. I forgrunnen står det en tiger, en sebra og en brunbjørn. Rundt dem er det planter. Midt i bildet står mannen og kvinnen. De er voksne. Vi ser dem bare fra brystet og opp, fordi sebraen og en busk står foran dem. Bak mannen og kvinnen er det vann, fjell i bakgrunnen og fugler i lufta. Til venstre i bildet er det et stort frukttre, til høyre et stort tre med blomster i. Fokuset er flytta fra universet til menneskene og det skapte, både i illustrasjonen og i teksten:

«Dette er historien om hvordan Gud skapte mannen. Han formet ham av støvet fra jorden, og blåste livsånde inn i neseborene hans. Slik ble mennesket et levende vesen. Så plantet Gud en vakker hage øst i landet Eden, og Han satte mannen der til å ta seg av hagen. (...) Mannen var helt alene i Edens hage, så Gud førte alle dyrene til ham.» (s. 18)

Mannen er først alene i hagen, så kommer dyrene, men «han [mannen] hadde ingen som passet for ham.» Da sier Gud: ”’Det er ikke godt for mannen å være alene.’» Så skaper Gud ei kvinne av mannens ribbein:

«Gud vekket mannen fra søvnen, og der, foran ham, sto kvinnen. Mannen ble full av undring og utbrøt: ‘Her er endelig en av mitt eget slag, bein av mine bein og kjøtt av mitt kjøtt!’ Så vandret mannen og kvinnen sammen i fullkommen lykke i Edens hage, blant de frodige trærne og duftende blomstene. De var nakne, men de skammet seg ikke. De levde i harmoni med hverandre og sin verden.» (s. 19)

Mannens lykke i hagen blir komplett ved skapelsen av kvinnen. Fortellingen om Eden blir gjenfortalt mye friere enn historien om skapelsens sju dager, og den tendensen fortsetter videre i fortellingen om Edens hage, ”Skapningen ødelegges:”

«Slangen var smartest av alle dyrene Gud hadde skapt. Han så kvinnen sitte for seg selv, og ålte seg mot henne gjennom gresset. ‘Har Gud virkelig sagt: Dere må ikke spise av noen av trærne i hagen?’ Kvinnen stirret på slangen med store øyne og undret seg over at denne skapningen kunne snakke – men hver dag i Eden var full av nye oppdagelser.» (s. 19)

Kvinnen er bokstavelig talt ny i verden og veit ikke bedre enn å gjøre som slangen sier. Forfatteren unnskylder eller forklarer på en måte hvorfor kvinnen handler som hun gjør. Slangen har ikke noe navn, og kobles ikke til Satan.

Mannen og kvinnen blir ikke straffet av Gud. Det er bare slangen som blir forbannet (s. 20). Gud sier til menneskene at fra ”nå av ville livene deres være preget av hardt arbeid og lidelse.” Mannen og kvinnen sørger, og Guds synes så synd på dem at han lager varme klær til dem før de må gå. De får navnene Adam og Eva i neste kapittel, ”En familietragedie.”

«Bøkenes bok. Bibelen gjenfortalt» fra Luther forlag

- Skrevet av ”assisterende domprost i Chester,” Trevor Dennis. Illustrert av David Dean. Original utgivelse: «The Book of Books,» Lion Publishing plc, Oxford, 2003. Oversatt av Dagny Holm. Utgitt på Luther forlag i 2003. 464 sider.
- GT-del (278 sider, 6 hovedfortellinger) og NT-del (182 sider., 6 hovedfortellinger)

- Hovedfortellingen "I begynnelsen" består av: Gud skaper verden, Gud planter en hage, Det begynner å gå dårlig, Den store oversvømmelsen, Babel i Babel

Om bokas utvalg og selvforståelse

«Hvem er vi? Hvor kommer vi fra? (...) Alle stiller slike spørsmål. For to og et halvt tusen år siden stilte Israelsfolket disse spørsmålene, og andre spørsmål også, som for eksempel: 'Hvorfor har vi det så vanskelig? Hva er galt? Hva er det Gud driver med?' De bodde i et lite land ved østenden av Middelhavet, og et stort og mektig folk som het babylonerne, hadde okkupert landet deres. (...) Noen av israelittene sa: 'Vi må gjøre noe, ellers blir dette slutten!' 'La oss skrive en fortelling,' svarte noen andre, 'vår fortelling, fortellingen om vårt folk, vårt land og vår Gud'» (s. 13)

Med dette innleder Dennis «Bøkenes bok.» Han forklarer hvordan anonyme forfattere begynte å skrive ned israelsfolkets historie; Første Mosebok til Andre Kongebok, og hvordan historiene var blitt gjenfortalt gjennom mange hundre år før de ble skrevet ned:

«Hele historien ble ikke ferdig før en stund etter at babylonerne kom og førte mange av innbyggerne i fangenskap. Det vet vi helt sikkert, for det er der fortellingen slutter.» (s. 14)

Om NT-delen skriver Dennis i forordet:

«Vi forlater det de kristne kaller Det gamle testamentet og jødene kaller Tanakh (...). Men så kommer vi til fire jødiske historiefortellere som heter Matteus, Markus, Lukas og Johannes, og de skrev om en jøde som het Jesus fra Nasaret. De hevdet at da Jesus kom, begynte noe helt nytt, ikke bare for jødene, men for hele verden. ''' (s. 15)

I en egen innledning til NT-delen skriver Dennis:

«Deres [evangelistenes] fortelling om Jesus var ikke ment å skulle fortelle alt om ham. Den var ikke ment som en biografi eller en nøyaktig beskrivelse av hele livet hans. De fortalte aldri hvordan han så ut, hvor høy eller tykk eller tynn han var. (...). Noen ganger må vi prøve å tenke oss fram til hva Matteus, Markus, Lukas og Johannes prøver å si om Jesus. Denne boka kommer med forklaringer og tillegg som kan gjøre det lettere å forstå.» (s. 285)

Dennis holder denne tonen gjennom hele boka. Jeg vil si at han har en historisk-kritisk tilnærming til bibelteksten, og samtidig er han opptatt av de ulike fortellingenes litterære egenart. Han bruker mye

plass på å forklare hva han gjør med teksten, og hvorfor han gjør det. Boka inneholder mye tekst, og er meget knapt illustrert. Utdragene fra «Bøkenes bok» blir derfor lange.

Om skrivestilen sin og metode for gjenfortelling, skriver Dennis:

«Boken prøver å gi deg en følelse av de forskjellige fortellingenes spesielle stil – den kan være poetisk, morsom, formell eller alvorlig. Den vil også gi deg et inntrykk av hva som ligger bak de forskjellige historiene eller diktene og vise deg ting som var lette å oppfatte for dem som hørte dem for lenge siden, men som vi har vanskelig for å få med oss. Det finnes flere små overraskelser (...). Noen ganger er historien lengre – slik den kanskje hørtes ut den gangen de første historiefortellerne fortalte den høyt. Andre ganger er lengre historier blitt forkortet, for eksempel ved at lange kongerekker er tatt ut.» (s. 16)

Med andre ord gjør Dennis noe av jobben for meg, og kritiserer både seg selv og sin egen og andres tolkning underveis. Han markedsfører ikke sin versjon som den eneste gyldige.

Gjenfortellingen av skapelsen

«Bøkenes bok» har tatt med seg skapelsesberetningene i både Gen 1 og Gen 2. Dennis har laget et kort forord til alle de seks delene av GT-fortellingen. I dette forordet (s. 17) skriver han at Bibelen begynner med «et vakkert dikt om verdens skapelse.» Han identifiserer dette som en vann-fortelling, og den påfølgende fortellingen om hagen som en ørken-fortelling. Hele urfortellingen er ifølge Dennis et slags forord til «den store fortellingen om Israelsfolket,» som

«trodde at deres eget folk hadde en spesiell oppgave de hadde fått av Gud: De skulle samarbeide med Gud om å få verden på rett kjøll igjen. De trodde at Gud, med Israelsfolkets hjelp, skulle gjøre verden vakker og god igjen, slik den hadde vært, og slik Gud ville at den skulle være. Gud skulle lære dem hvordan de kunne hjelpe ham.» (s. 17)

Han konstaterer videre at de "prøvde å fortelle" noe, men sier aldri om han mener de lykkes med å formidle dette eller ei. Det blir opp til leseren å avgjøre troverdigheten i historiene som fortelles.

Gen 1 blir gjengitt i diktform med oppstilling av fortellingen i vers:

«Så talte Gud
inn i mørket.
'La det bli lys!' ropte han.

Og det ble det!
Og Gud så på lyset og sa:
‘Så vakker du er!
Du skal hete Dag.’
Han så på mørket og sa:
‘Du skal hete Natt.’» (s. 18)

Dennis forholder seg til mønsteret i bibelteksten, men har en fri gjengivelse av ord og begreper. Han legger til adjektiv og følelsesbeskrivelser, og spesifiserer for eksempel hva slags planter det var Gud dekket jorden med. Men han sier ikke noe om Guds motiver for å skape verden.

Gud må rope for å bli hørt. Det gir leseren et bilde av et stort mørke, eller en liten gud. Senere møter vi en gud som ligner menneskene. Ved å gjøre gudeskikkelsen i sjudagersberetningen til et vesen som roper inn i mørket, synes jeg den som karakter er harmonisert med guden som i hagefortellingen lager klær og går seg en tur i hagen. Skaperguden krymper litt når den må rope inn i mørket.

Det mest spesielle med denne gjengivelsen, er forsøket på å framstille sjudagers-fortellingen som et dikt. Det er mulig å tenke seg en lignende oppstilling av bibelteksten også uten å gjøre alle endringene han gjør. Men han forholder seg til mønsteret; Gud taler, det blir sånn, Gud ser det.

Gud skaper mennesket

Gud skaper himmelen, jordens plater, vann med fisker, luftens fugler og dyr på land. Etter at han har skapt dyrene, sier Gud at

«Jeg vil lage en annen skapning
som kan ta vare på jorden sammen med meg.
Jeg vil skape mennesker,
menn og kvinner, gutter og jenter.
De skal ligne på meg,
min skikkelse, mitt bilde,
konger og dronninger på denne flotte jorden min!
De skal hjelpe meg å ta vare på fiskene, dyrene, fuglene,
alle skapningene som svømmer i havdypet
eller løper på landjorden,
eller svever høyt oppe i luften.» (s. 21)

Gud vil ha én annen skapning – men den varierer både i kjønn og alder. Mennesket skal ligne på Gud, og hjelpe Gud med å ta vare på det skapte.

Den sjuende dagen lager Gud til hviledag, og konkluderer med at absolutt alt er vakkert og godt. Etter dette går Dennis løs på Gen 2, som han har kalt «Gud planter en hage.» Også denne fortellingen starter med at det ikke er noen ting, «bare Gud og en ørken.» I Gen 1 hadde Gud skapt kun ved ord, men nå skriver Dennis at Gud begynte å arbeide med hendene sine:

«Han tok litt ørkenstøv i hendene og blandet det med vann. Han formet det til og klappet det glatt, til det lignet på et menneske, et barn. Barnet lå på bakken og beveget seg ikke. Gud gikk ned på alle fire og bøyde seg over barnet. Så la han munnen sin over nesen til barnet og pustet livet inn i ham. Barnet reiste seg – et levende, pustende, leende menneske!» (s. 23)

Etter å ha laget dette barnet, forstår Gud at barnet trenger et sted å være. Så Gud planter en hage, hvor det er vann å drikke og frukt å spise. Gud gir barnet beskjed om at det ikke må spise av livets tre og kunnskapens tre. Barnet leker i hagen og bygger seg en hytte i et tre. Men en dag oppdager Gud at barnet er ensomt. Barnet leker gjemsel med seg selv, og det går dårlig. Så forsøker barnet å flytte på en tung gren, men klarer det ikke alene. Derfor skaper Gud dyrene og fuglene. Men ingen av dem er interessert i å leke med barnet. Gud skaper ei jente av barnets ribbein. Barnet, som fra nå av heter gutten, blir veldig fornøyd og glad (s. 24).

Gutten og jenta får bare være sammen i en setning, før slangen smyger seg inn i hagen. Gutten og jenta leker ved siden av livets tre og kunnskapens tre. Slangen lurte jenta til å spise av treet, og hun gir frukt til gutten. Da blir de redde, for de forstår at de er nakne. De gjemmer seg for Gud, men han oppdager dem. Gutten skylder på jenta, og jenta skylder på slangen. Gud blir sint på slangen, men må også straffe gutten og jenta. De får hver sin straff (s. 27). Jenta skal få barn, mens gutten skal bli nødt til å arbeide for å skaffe mat til dem. Gutten og jenta blir ikke Adam og Eva før i neste fortelling, når de forlater hagen og blir voksne.

Adam og Eva – mannen og kvinnen

Siden Dennis gjengir begge skapelsesberetningene separat, gjengir han også skapelsen av mennesket to ganger. Den første gangen skaper Gud mennesket (s. 21) som «menn og kvinner, gutter og jenter» og det understrekes at de alle skal ligne på Gud. De skal være «konger og dronninger» på jorda.

I den andre skapelsesberetningen skaper Gud et barn, som blir omtalt med mannlig pronomen. Dette barnet får gi navn til alt som lever, og er ganske lenge alene med Gud. Men så skaper Gud ei jente av ribbeinet til guttebarnet. Gutten blir glad, men jenta sier ingenting. Jenta gjør ingenting selvstendig før slangen har fått henne til det.

Jenta spiser frukt først, liker den, og gir den til gutten. Men begge to skjønner at det har gjort noe galt. Gud roper på dem begge, men det er gutten som svarer. Gutten skylder på jenta. Gud konfronterer jenta. Jenta skylder på slangen. Gud ser ut til å godta begge de forklaringene (gutten har altså ikke gjort noe galt). Både gutten og jenta får straff, men hver sin. Jenta tenker for seg selv at hun kanskje burde ha spist fra livets tre i stedet – men det er for sent, kommenterer Dennis.

«Bibelen for små og store» fra Bibelselskapets forlag

- Ingen forfatter eller redaksjon er oppgitt. Illustrert av Anita Behrendt. Utgitt 1987. 330 sider. Spesialskrevet for utgivelse i Norge.
- Utvalg av bibelfortellinger: 27 fra GT og 25 fra NT, underinndelt i kortere historier. Delt omtrent på midten hva sidetall angår.
- Gen 1-2 er representert ved fortellingen «I begynnelsen.» Gen 3 gjenfortelles sammen med fortellingen om Noas ark.

Om bokas utvalg og selvforståelse

«Bibelen for små og store» har ingen forfatter. Det er heller ikke oppgitt redaktør eller redaksjon for tekstene, kun hvem som står for illustrasjonene.

Den har ikke noe forord, men et etterord og et tillegg med nøyaktige henvisninger til hvilke bibeltekster boka berører. I etterordet står det noe om intensjonen ved utgivelsen:

«Tekstene er hentet fra Det Norske Bibelselskapets oversettelse av 1978/85. Vi håper dermed at barna tidlig skal bli kjent med og glad i bibelteksten. Enkelte små forandringer i språket er likevel gjort for å legge teksten bedre til rette for barna. (...) Utvalget gir seg ikke ut for å ta opp alle sider ved Bibelens budskap, men en har ønsket å vise hvordan Gud gjennom historien handler til frelse for menneskene.» (s. 332)

Den uttalte intensjonen kan altså sies å være todelt. På den ene siden er det et mål i seg selv at barna skal sette pris på bibelteksten slik den er, på den andre siden er det et mål å tilrettelegge noe for at kunnskapen om Guds handlinger kan videreformidles til neste generasjon.

Bibelselskapet legger ikke skjul på at dette er en redigert utgave av den virkelige teksten, og selv om det er et mål å gjengi teksten slik den står i den norske oversettelsen, er det behov for noen forklaringer underveis: «Noen steder er det laget korte 'overgangstekster' for å lette forståelsen og gjøre sammenhengen klarere. Disse er markert som *kursiv* i teksten.» (s. 332) Disse overgangstekstene er sammendrag av utelatte passasjer mellom to fortellinger.

Sammenhengen mellom GT og NT

Som nevnt er «Bibelen for små og store» delt omtrent på midten når det gjelder hvor mange sider fortellingene fra GT og NT får. NT-fortellingene er altså overrepresentert.

NT-fortellingene har et avsluttende kapittel med Jesu løfter fra Johannes Åpenbaring. Dette kobles ikke opp mot syndefallet eller skapelsen, men forfatteren forklarer i et sammendrag:

"Menighetene i Lilleasia hadde en vanskelig tid. Jesus viste seg da for Johannes og ville at han skulle si til alle at det gjelder å holde ut. En ny tid skal komme. Da skal de få være sammen med Jesus for alltid." (s. 329)

Profetene, kongene og dommerne får stor plass i "Bibelen for små og store." Det står ingenting om Jesus i GT-delen, men fortellingene avsluttes med at templet i Jerusalem skal bygges opp. Folket er glade fordi alt ligger til rette for at templet kan gjenoppbygges.

Mellom tempeloppybyggingen og Jesu fødsel er Jona-fortellingen og utdrag fra Salmenes bok. Jona-fortellingen avsluttes med at Gud sier til Jona at han har omsorg for byen Ninive. Jona er oppgitt over Ninive-folket, men Gud snakker ham til rette og forklarer at Gud selv velger hvem han vil ha omsorg for (s. 175).

Det krever en del bibelkunnskap for å koble denne fortellingen til Jesus-fortellingene, men jeg har en teori om at Bibelselskapets redaksjon har valgt å plassere disse utdragene her for å forsøke å vise at Gud ikke er en så eksklusiv gud likevel. Som nevnt tidligere har alle barnebiblene med Jona-fortellingen, men det er bare "Hermons store barnebibel" og "Bibelen for små og store" som bruker den som overgang mellom GT-delen og NT-delen.

Gjenfortelling av skapelsen

Første fortelling i «Bibelen for små og store» heter «Begynnelsen.» I parentes står det at kapittelet handler om 1. Mosebok 1-2. Fortellingen har to underoverskrifter: «Gud skaper verden» og «Gud skaper mennesket.» Forfatteren eller redaksjonen velger å bruke Gen 1-2:3 som skapelsesberetningen, men trekker inn elementer fra Gen 2:4-3:1 når Gud i neste fortelling skaper en hage. Hageskapelsen kommer i kapittelet «Menneskene er ulydige mot Gud,» i underfortellingen «I Guds hage.» Menneskene blir bare skapt én gang, og det er på Guds ord den sjette dagen.

I denne fortellingen står det ikke noe om hvilke motiver Gud måtte ha for å skape verden. Det står heller ingenting om hvordan det så ut i himmelen. Teksten er rett og slett henta ordrett fra Bibelselskapets bokmåls-oversettelse av Bibelen fra 1978:

«I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden. Jorden var øde og tom, og mørke lå over havdypet. Men Guds ånd svevet over vannet. Da sa Gud: 'Det bli lys!' Og det ble lys.» (s. 9)

Denne fortellingen er illustrert med et bilde i sort-hvitt av fire delfiner som leker i havet, med snødekte fjelltopper i bakgrunnen og fugler i lufta. Illustrasjonen gjør det teksten ikke gjør; den konkretiserer skapelsen ved å vise eksempler på hva som ble skapt. Det gjør teksten enklere å relatere til verden rundt leseren, men lukker samtidig for at leseren kan forestille seg for eksempel at det var dinosaurer, mammuter og neandertalere som ble skapt i begynnelsen.

Gud skaper mennesket

Skapelsen av mennesket følger etter dyrene på den sjette dagen, og også her er teksten henta direkte fra Bibelselskapets oversettelse fra 1978.

«Da sa Gud: 'La oss skape mennesker i vårt bilde, som et avbilde av oss! De skal råde over fiskene i havet og fuglene under himmelen, over feet og alle ville dyr og alt krypet som det kryr av på jorden.' Og Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han det, til mann og kvinne skapte han dem. Gud velsignet dem og sa til dem: 'Vær fruktbare og bli mange, fyll jorden og legg den under dere! Dere skal råde over fiskene i havet og fuglene under himmelen og alle dyr som det kryr av på jorden!'" (s. 10)

Fortellingen er illustrert av en tegning i farger. Det er en skog, med et rådyr og en elefant. I midten sitter Adam og Eva. De har oransje/lys hud og sort hår. Adam sitter med ryggen til, men Eva sitter

med ansiktet mot oss. Hun har bryster, og det er ikke gjort noe for å skjule det. Både Adam og Eva ser ned mot marken.

Mannen og kvinnen

Mannen og kvinnen blir skapt samtidig. De får ikke navn, før mannen senere (s. 12) brått omtales som Adam. Eva får navnet sitt av Adam (s. 13) etter at de har blitt jaget ut av hagen.

Mennesket, som er både mann og kvinne, får i oppgave av Gud å råde over skaperverket. Fra begynnelsen av er det meningen at de skal få barn. Det står ikke noe om hva slags personlig relasjon Gud har til menneskene, bortsett fra at de skal være «et avbilde av oss.» Gud snakker i første omgang til menneskene, men det står ingenting om hvorvidt han får noe svar.

Fortellingen om at kvinnen ble skapt av mannens ribbein, eller at mannen var ensom før kvinnen kom, er ikke med. Men selv om mennesket akkurat ble skapt til mann og kvinne, er det bare *mannen* som får forvalteransvar i Edens hage (s. 11).

Fra Gud forteller Adam om kunnskapens tre, går fortellingen rett videre til neste underfortelling som heter «Menneskene bryter Guds bud.» Den begynner med at slangen henvender seg til kvinnen, og diskuterer med henne om "treet som står midt i hagen." Kvinnen veit om å ikke spise en spesiell frukt. Om kvinnen har fått vite dette av mannen eller av Gud, sier ikke fortellingen noe om (s. 12). Kvinnen var ikke alene ved treet: "Så tok hun av frukten og spiste. Hun gav også mannen sin, som var med henne, og han spiste." (s. 12) Kvinnen er ikke noe dårligere stilt i "Bibelen for små og store" enn i bibelteksten, men det gjøres heller ingen forsøk på å gi henne større plass.

Kap. 3: Bibelteksten og barnebiblene

Genesis 1:1 – 2:25 er blant de tekstene i Det gamle testamentet som de fleste nordmenn kjenner til. Det er skrevet tusenvis av bind med kommentarer til disse versene, og dette kapitlet har bare som mål å gi en overfladisk introduksjon til noen sider ved forskning rundt denne bibelteksten.

Gordon Wenham skriver noe i innledningen til sin Genesis-kommentar som det kan være verdt å ha på minne ved lesning av enhver bibeltekst: "Though historical and scientific questions may be uppermost in our minds as we approach the text, it is doubtful whether they were in the writer's mind (...)." (Wenham 1987, liii).

Veien fra "Biblia Hebraica Quinta" til "Barnas Bibel"

Hva gjør dette kapitlet i oppgava i det hele tatt? Med kapittel 2 har jeg vel egentlig lagt opp til å kunne vise hvor langt fra hverandre barnebibelforfatterne og bibelforskerne på universitetene står. Jeg trodde arbeid med et eget forslag til oversettelse hebraisk-norsk ville bli relevant for oppgava. Men det fantes ingen referansepunkter mellom min oversettelse og barnebiblenes gjenfortelling.

Dette kapitlet kunne vært skrevet som en fasit; sånn *burde* barnebibelen behandlet teksten. Som konklusjon kunne jeg lagt fram et forslag til en faglig fundert gjenfortelling av Gen 1:1 – 2:25. Men det er ikke en potensiell fasit jeg ønsker å vise fram. På samme måte som de fem barnebiblene i kapittel 2 viser fem ulike måter å gjenfortelle på, viser bibliotekenes kommentarlitteraturavdeling både et meningsmangfold blant seriøse forskere, og en historisk utvikling som stadig pågår.

Selvfølgelig er det lov – og ønskelig – å ville rangere både gjenfortellinger og materiale fra forskning som mer eller mindre relevant, og mer eller mindre troverdig. Teologistudiet skal gi verktøy til blant annet nettopp dette! Men jeg ønsker å kunne bidra til å løfte opp etterlysningen fra Sören Dalevi (2007, 288): Hvorfor arbeider så mange fagfolk med å oversette og tolke Bibelen for teologer, mens "vad som helst" kan utgis og kalles Bibel for barn, eller andaktsbok for ungdom?

Avstanden mellom teologistudiets "Biblia Hebraica Quinta" og barnebiblene kan virke kjempestor. Men det er nettopp denne avstanden prester i Den norske kirke er forplikta til å kunne bevege seg i. Altfor mange i folkekirken tror fortsatt at *ordentlig* kristne må tro på at jorda ble skapt på sju kalenderdager, eller at historien om Lot i Sodoma har en direkte link til norsk ekteskapslovgivning.

Hvis bibelforskerne ikke forholder seg seriøst til barnebibelforfatterne og andre bibeltolkere som står i førstelinje i folkekirkens tekstoverlevering, blir konsekvensen at begge parter går glipp av viktig informasjon. Bibelforskerne trenger responsen fra bibelleserne og folkelige tolkninger, og bibelleserne fortjener innsyn i kunnskapen bibelforskerne sitter på.

Hvorfor – eller hvorfor ikke?

Svaret på Sören Dalevis retoriske spørsmål om hvorfor det ikke kreves faglig kompetanse for å skrive en barnebibel, er at det selvsagt *kreves* faglig kompetanse for å lage en faglig god barnebibel!

Bibelforskerne burde stå i kø for å få være sparringspartnere for barnebibelforfattere, hvis de faktisk ønsker å få sine funn ut til folket. En hvilken som helst barnebibel hos Bok & Media har flere lesere, fra mange flere sjikt, enn selv den beste og grundigste kommentarserie.

Men det er selvsagt ikke sikkert at barnebibelforfatterne vil ønske innspill fra bibelforskerne. Forfatterne av "Barnebibelboken" og "Barnas bibel" er sannsynligvis nettopp *ikke* interessert i å utforske forskernes utlegninger av motsetninger mellom de fire evangeliene framstilling av Jesus, feministisk kritikk av ulike forfattere i Det gamle testamentet, eller bli forklart at forfatterne av Gen 1, 2 og 3 ikke hadde noe forhold til karakteren Satan. Og deres lesere, eller forlagene primære målgruppe, vil nok for en stor grad stå i en tradisjon som er kritisk til teologi som universitetsfag.

Så på den andre siden er "Bøkenes bok" og "Hermons store barnebibel," hvor forfatterne gir inntrykk av både å ha kjennskap til den historiske konteksten Bibelen ble til i, og til de ulike bibeltekstenes sjanger, virkeområde og egenart. Særlig forfatteren av "Bøkenes bok" deler sin begeistring over ny forskning (f. eks. s. 16), og det virker som han har et positivt syn på at mer faglig kunnskap kan bidra til at mennesker får vite stadig mer om Gud og Guds vilje. Her er ikke det å oppdage en tidligere feiloversettelse (at Goliat fikk Davids stein i benet, ikke panna) en trussel mot gudstroen, men mer som en ny åpenbaring og en mulighet til å trenge stadig dypere inn i Guds ord.

Fra Bibelselskapets arbeid med oversettelsen som ble utgitt i 2011, vil mange huske diskusjoner omkring kjente vers som fikk ny ordlyd (Bibelselskapet URL). For eksempel ble ordlyden i Jesaja 7:14 endra fra at "en jomfru" skal bli med barn, til at "den unge jenta" skal bli med barn, og i Herrens bønn ble "fader vår" til "vår far." Diskusjonen som fulgte kan brukes til å illustrere mange sider ved bibelforskningens kompliserte forhold til ufaglærte bibelbrukere.

Grovt og forenklet kan en snakke om to hovedlinjer: En konservativ, tradisjonell eller lukket linje, som nærmest påsto at det er blasfemi å skulle kalle Gud for "far," og en liberal, progressiv eller åpen linje,

som omfavnet begrepet "far" og straks ville bruke den nye versjonen i gudstjenestesammenheng. De som mente at å endre ordlyden i Jesaja-profetien ville så tvil om Marias renhet, og de som mente at den nye ordlyden positivt åpnet opp for et helt nytt kristent kvinnesyn. Selvsagt finnes det også mange mellomposisjoner.

For bibelforskerne, som er vant til å håndtere grunntekstene på gresk og hebraisk og veit hvor komplisert oversettelsesarbeidet til norsk er, må diskusjonen om å si "fader vår" og "vår far" ha vært absurd. Ingen av løsningene er 100 % riktig, men oversetteren må ta et valg (Sagrusten URL).

De fem barnebiblene i denne oppgava gir alle inntrykk av at forfatteren føler kjærlighet til bibeltekstene, til bibelfortellingene og til Gud. Endring, diskusjon eller korrigering rundt det kjære og trygge kan oppfattes som truende. Men som jeg har forsøkt å vise i kapittel 2, går også barnebibelforfatterne utenfor det som er bibeltekstens ordlyd. De oppdager tendenser til indre konflikt i tekstene, spørsmål som burde vært stilt og løsninger som kunne vært annerledes.

Genesis 1:1 – 2:25 som del av urhistorien

Genesis 1:1 – 11:26 regnes som en bolk, kalt urhistorien. De 11 første kapitlene i Bibelen dreier seg om allmennmenneskelige erfaringer og grunnleggende forhold ved tilværelsen, som hvordan jorda ble til, menneskenes forhold til hverandre og Gud, hvorfor onde ting skjer og så videre. Fra kapittel 12 og utover dreier handlingen seg inn mot en bestemt familie (Bjørndalen 1981, 54).

En kan dessuten finne bakgrunnen for kallet Gud gir Abraham (Gen 12) i urhistorien. Urhistorien kan sies å skissere hvordan menneskene er avhengige av Guds nåde, og løftet fra Gud til Abraham kan sies å være en videreføring av Guds opprinnelige plan for menneskene (Wenham 1987, li).

En kjenner igjen mange trekk fra Bibelens urhistorie, både når det gjelder innhold og form, i andre skrifter med lignende tematikk fra andre kulturer, for eksempel i Gilgamesj-syklusen. Stordalen hevder at: "Den bibelske urhistorien stod i en internasjonalt utbredt fortellertradisjon som gjengav slike urtidsfortellinger. Ingen annen del av Bibelen har så klare likheter med omverdenens litteratur som disse kapitlene." (Stordalen 2007, 27)

Men selv om disse kapitlene omtales som en bolk, betyr ikke det at de er skrevet i sammenheng, eller at all teksten har samme forfatter. I kildekritikken har det vært vanlig å snakke om firekildhypotesen når det gjelder forfatterne av de fire første Mosebøkene, og dermed også urhistorien. En kan både finne språklige og teologiske forskjeller i ulike deler av Genesis, som kan indikere at ulike forfattere,

eller ulike redaksjoner, står bak forskjellige deler. Det betyr for eksempel at hagefortellingen og sjudagersfortellingen kan ha blitt til i to ulike kontekster, med forfattere som hadde ulik motivasjon. "Firekildetypotesen er ikke lenger uomstridt i forskningen. Likevel må man si at urhistorien er et avsnitt hvor den tradisjonelle teorien fortsatt har relevans." (Stordalen 2007, 25).

Når det gjelder de tre første kapitlene av Genesis, har sjudagersfortellingen vært regna til kilde/forfatter P, mens hagefortellingen hører til kilde/forfatter J. Et skille mellom disse to som er enkelt å legge merke til, er for eksempel at gudsnavnet i sjudagersfortellingen er */elohim/* oversatt *Herren*, og */jhwe elohim/* oversatt *Herren Gud* i hagefortellingen.

To skapelsesberetninger

De to første kapitlene i Genesis er det altså allmenn enighet om at inneholder to ulike beretninger: Gen 1:1 – 2:3 og 2:4 - 2:25. Disse to står i hver sin tradisjon og det er viktige forskjeller mellom dem, både historisk/kulturelt og teologisk sett. Likevel omtales begynnelsen av Genesis som sagt gjerne som «skapelsen» eller «skapelsesberetningen.» Denne tendensen til harmonisering er også fremtredende i mange barnebibler.

Skillet mellom disse to fortellingene er en diskusjon i seg selv. Hører 2:4 hjemme i sjudagersfortellingen, som en konklusjon, eller i hagefortellingen, som en overskrift? Jeg har valgt å plassere 2:4 i hagefortellingen. Gudsnavnet som brukes i 2:4 er det samme som brukes i resten av hagefortellingen, og dette brukes ikke i sjudagersfortellingen i det hele tatt.

Det er også mulig å argumentere for at bare sjudagersfortellingen egentlig er en skapelsesberetning, sånn at dette blir skapelsesberetningen med stor S (Stordalen 2007, 37). Men i resepsjonshistorien har særlig skapelsen av kvinnen fra mannens ribbein, som forekommer i hagefortellingen, blitt "innblandet" i (eller erstattet) skapelsen av mann og kvinne sammen ved ordet alene på sjette dag. Jeg vil derfor i denne oppgava fastholde tanken om at det er to skapelsesberetninger som følger hverandre, selv om jeg også ser argumentene for å skille ut hagefortellingen som en annen type tekst.

Gen 2 ser ut til å være en fortelling skrevet i en kontekst med ørken. Skapelsen skjer ved at Gud vanner jorden. I Gen 1 skapes det først masse vann, som så Gud ordner med, så det blir tørt land mellom vannene. Forfatterne av de to fortellingene har åpenbart hatt ulike tanker om hvordan jorda må ha sett ut i begynnelsen – helt tørr, eller oversvømt! Dette er et argument for at de to fortellingene har oppstått uavhengig av hverandre. «Yet neither source could have borrowed directly from the other, since each dwells on different traditions.» (Speiser 2008:8).

Fortellingenes sentrum er ulike. I 1:1 skapes “himmelen og jorda,” og i 2:4b lager Gud “jorda og himmelen:” “The difference is by no means accidental. In the other instance the center of the stage was heaven, and man was but an item in a cosmic sequence of majestic acts. Here the earth is paramount and man the center of interest (...).” (Speiser 2008:18)

Gen 3 hører til samme tradisjon som Gen 2, og fortellingen om livet i hagen er sannsynligvis ment å henge sammen med skapelsen av den. Likevel har det tradisjonelt blitt skilt skarpt mellom disse to. Gen 3 har av Bibelselskapet fått overskriften «syndefallet» i 1978-oversettelsen. I 2011 er denne overskriften fjernet.

Barnebiblene som kommentarrelitteratur

Som nevnt innledningsvis er det skrevet mange hyllemeter med kommentarer til skapelsesberetningene i Gen 1 og Gen 2. Det er mange detaljer å gripe tak i, og mange nivåer å analysere teksten ut fra. Noen aktuelle tema er:

Gud skaper og ordner

Gud skaper mennesker ”i sitt bilde”

Skaper Gud mannen som urkropp?

Å formere seg og bli mange

Forfatterne av barnebiblene utbroderer dette på sin måte, og det er mulig å avvise dette som forenklinger, uvitenskapelig eller folketro. Men deres forestillinger om betydningen av Gen 1 og Gen 2 kommer fra et sted, og kan også gjenfinnes i bibelfaglig kommentarlitteratur.

Historisiteten til skapelsesberetningene har vært et kontroversielt spørsmål. Særlig påstanden om at jorda ble skapt på sju dager. Men lite tyder på at forfatterne av fortellingen mente at den skulle tas bokstavelig, og sjudagersuka var sannsynligvis modell for sjudagersfortellingen og ikke omvendt (Stordalen 2007, 29). En veit ikke hvordan de første leserne – eller tilhørerne – oppfattet fortellingen.

Gud skaper og ordner

Skapelsesfortellinger er kjent fra religiøs litteratur fra alle religioner. Det at "skapelsesberetningen" i Genesis består av to fortellinger fra ulike tradisjoner, tyder på at både de som skrev og de som hørte/leste kjente til at det fantes ulike forklaringer på hvordan verden har blitt til.

Gud skaper verden kun ved hjelp av ord. Før skapelsen var det ingenting, og leserne får ikke vite hvordan Gud kom på ideen å skape jorda. Verbet som blir brukt for å skape, /bara/, er det bare Gud som er subjekt til i Det gamle testamentet. Et forslag til implisitt motiv for skapelseshandlingene i Gen 1, kan være at Gud ser behovet for å drive tilbake en ukjent kraft som skaper kaos. Når kaoset må tre tilbake, blir jorda stadig mer levelig. Anerkjennelsen Gud gir det skapte ved å konstatere at det er godt, kan ha vært tenkt som en av flere måter å vinne over urkaoset (Stordalen 2007, 41).

I Gen 2 kommer skapelsen i større grad fra jorda selv, og ikke utenfra. Herren Gud lar det regne (2:6), og da realiseres potensialet i jorda og grønne vekster kommer fram. Også mennesket kommer fra jorda; Herren Gud former mennesket med hendene sine, av jord fra marken. Men livspusten til mennesket kommer ovenfra eller utenfra, nemlig fra Herren Gud.

En annen utenfra-aktør i hagefortellingen, er slangen som dukker opp i Gen 3:1. Den har fått mange ulike roller i resepsjonshistorien, og har også fått plass i alle de fem barnebiblene i materialet mitt.

"Mange har tolket slangen som symbol for fiendemakter (kaos e.l). Tradisjonell kirkelig lesning mente å finne Satan-figuren her. Ingen av delene synes imidlertid rimelig ut fra historisk lesning: Det foregår ingen kamp mot kaos i edenfortellingen. 3:1 sier også uttrykkelig at slangen er et av dyrene som ble skapt i 2.18-24 (motsatt kaos i Gen 1:2). Noe kaosdyr er slangen dermed ikke. Videre er det – så lenge vi leser historisk – utelukket å tale om Satan i denne teksten: Forestillingen om Satan finnes kun i sene GT-bøker (se Job 1-2)."

(Stordalen 2007, 54)

"Barnas bibel" og "Barnebibelboken" gjør motsatt av Stordalen og kaller slangen for Satan. Stordalen peker her på et skille mellom "tradisjonell kirkelig lesning" og "historisk lesning" som er viktig å ha med i arbeidet med barnebiblens gjenfortelling. Det er den historiske lesningen – forstått som en type lesning som tar innover seg avstanden i tid og rom som finnes mellom tekstenes tilblivelse og oss som moderne lesere – jeg er vant til å møte på universitetet, mens det er den tradisjonelle lesningen som preger barnebiblene mest når det gjelder utvelgelse og parafrasering.

Gud skaper mennesker ”i sitt bilde”

Sjudagersfortellingen plasserer skapelsen av menneskene på den sjette dagen, etter at dyrene på land er skapt. Gud opptrer her som et flertallssubjekt. Det er ulike oppfatninger av hvordan det bør forstås. Noen ser for seg at Gud har et råd, av engler eller annet, hos seg ved skapelsen (som 1. Kong 22:19ff, Jes 6:3). Eller som at Gud bruker flertall fordi Gud har diskutert med seg selv og kommet fram til en beslutning (som i 11:7, ”la oss stige ned”). Uansett er det unikt i denne fortellingen at Gud omtaler seg selv i flertall, og kan tyde på at skapelsen av mennesket er viktig og ekstra veloverveid (Bjørndalen 1981, 81).

At skapelsen av mennesket er et høydepunkt, kan en også se av at tempoet i fortellingen settes ned i denne siste delen av sjudagersfortellingen (Stordalen 2007, 44). Gud snakker med seg selv, og forteller hva som skal skapes, før det blir skapt.

Menneskene skapes i Guds bilde (1:27). Dette er et viktig poeng for å si noe om hva mennesket ble skapt som, som ikke dyr, fugler og fisker ble skapt som. Hva det vil si videre for relasjonen mellom Gud og mennesket, er et viktig tolkningsspørsmål. Gud gjentar senere overfor Noa (9:6) at mennesket er skapt i Guds bilde, og derfor skal ingen kunne drepe mennesket.

Gudbilledligheten innebærer åpenbart at relasjonen mellom Gud og menneskene blir unik. Wenham (1987, 29f) oppsummerer fem vanlige forslag til hvordan denne delen av Gen 1:26 kan forstås. Et forslag er at *i Guds bilde* handler om å dele medfødte egenskaper (som tvillinger gjør), mens det å *ligne* Gud er noe mennesket kan ved hjelp av Guds nåde. Men det er vanligst å tenke seg at *i Guds bilde* og det å *ligne Gud* hører sammen, og ikke henviser til to ulike sider ved mennesket. Det kan bety at mennesket er av en annen kvalitet enn dyr. Det kan henspille på en mulig fysisk likhet mellom Guds skikkelse og mennesket – som kan gjenfinnes i Jesus. Det kan være at mennesket i Guds bilde blir Guds stedfortreder på jorda. Eller det kan rett og slett bety at mennesket har mulighet for å ha en relasjon direkte med Gud. En trenger ikke nødvendigvis å bare velge én av disse løsningene.

”Barnebibelboken” sier ikke at menneskene ligner Gud eller er skapt i Guds bilde, men det står at Gud trenger venner. Altså er mennesket skapt med potensiale for relasjon til Gud. Hos ”Barnas bibel” trenger Gud å bli forstått av Adam – igjen relasjonsmotivet.

Men Gud trenger også en stedfortreder på jorda, noen til å passe på alle dyrene. Dette understreker også ”Bøkenes bok.” Også i ”Hermons store barnebibel” sier Gud om menneskene: ”De skal råde over dyreriket og ha ansvar for hele jorden.”

”Hermons store barnebibel” og ”Barnas bibel” understreker ekstra at mennesket skal stå over dyrene. Det kan også tolkes som en tenkt kvalitetsforskjell mellom mennesker og dyr.

Ingen av barnebiblene foreslår at Gud, forstått som skaperguden i Genesis, i tradisjonell kirkelig lesning også kjent som Gud Fader, ligner mennesket rent fysisk. Men Gud Fader som menneske, gjerne som en eldre mann, er ikke en ukjent forestilling i barnebibler. ”Barabbas – en åpen vei til Gud” er ei bibelbok som gjenforteller påskehistorien med hjelp av duploklosser (Sundvoll og Sundvoll 2007). Her er Gud framstilt som en duplofigur på samme størrelse som menneskene; en hvit mann kledd i dress. Jesus er hans tvilling-duplofigur.

Skaper Gud mannen som urkropp?

I hagefortellingen skapes først mennesket av leire. På hebraisk blir dette et ordspill, der ordene for mann/menneske og matjord/leire ligner hverandre. Denne skapelsen av mennesket lever blant annet i liturgien for gravferd i Den norske kirke, hvor det heter at ”Av jord er du kommet, til jord skal du bli, til jord skal du atter oppstå.”

Språklig sett kan det diskuteres hvordan hebraiske /adam/ skal forstås. Det kan oversettes som både mann og menneske – omtrent som engelsk ’man’ – og dessuten som egennavnet Adam. Mens /adam/ kan spille på jord, spiller hebraiske /isjah/ for kvinne på /isj/ som bare betyr mann.

Gud konstaterer at det ikke er godt for mennesket å være alene (2:18), og skaper en hjelper til mannen. Hebraiske /’ezer/ brukes ellers når Gud er en hjelper for menneskene, og indikerer altså en som ikke er noe dårligere enn den som hjelpes (Stordalen 1994, 82).

Kjønnetheten er et spesielt trekk ved skapelsen av mennesket. De andre skapningenes kjønn er ikke understreket på samme måte. De oppfordres til å formere seg, og en kan dermed regne med at de opptrådte i par, men det understrekes ikke forskjellen på hanndyr og hunndyr på samme måte.

At mennesket har to slags skikkelser, har også gitt opphav til grublerier over Guds eventuelle kropp, og Guds kjønn. På den ene siden at Guds vesen/kropp/utseende må være noe helt annet enn menneskenes, og at det ikke er denne typen likhet det er ment å være: ”Det blir klart allerede idet ”gudbilledligheten” antar både mannlig og kvinnelig form (...). Konteksten tvinger oss altså til en mindre bokstavelige lesning. En rimelig fortolkning synes da å være at menneskets likhet med eller ”gjengivelse av” Gud ikke primært ligger på et ytre plan.” (Stordalen 1994, 60)

Med en gang mennesket er både mann og kvinne, blir vi altså "tvunget" til å tolke gudbilledligheten mindre bokstavelig. Det er en påstand som kan være kontroversiell. Et mannlig gudsbilde har blitt regna som relativt kjønnsnøytralt. Men på den andre siden har også nettopp denne muligheten for at Gud speiler både mannen og kvinnen, blitt lest feministisk som at Gud har både mannlige og kvinnelige egenskaper samtidig, eller at Gud verken er mann eller kvinne, men noe felles for begge.

At det er to til dels motstridende fortellinger om skapelsen av mennesket, er opphav for redaksjonelle problemer i mange barnebibler. Sjudagers-tradisjonen står sterkt, men hagefortellingen er også viktig fordi den leder fram mot at Eva spiser eplet. Hvordan lar alt dette seg forene?

To av barnebiblene i mitt materiale har i likhet med Bibelen valgt å gjengi skapelsen av mennesket to ganger, men på hver sin måte. "Hermons store barnebibel" forteller i "Skapelsen" at menneskene ble skapt på Guds ord den sjette dagen, men kapitlet etter, "Edens hage," innledes med (s. 18):

"Dette er historien om hvordan Gud skapte mannen. Han formet ham av støvet fra jorden, og blåste livsånde inn i neseborene hans. Slik ble mennesket et levende vesen. Så plantet Gud en vakker hage øst i landet Eden, og Han satte mannen der til å ta seg av hagen."

"Bøkenes bok" forteller i kapittelet "Gud skaper verden" at "mennesker, menn og kvinner, gutter og jenter" ble skapt på den sjette dagen (s. 21). Neste kapittel, "Gud planter en hage," begynner med de samme ordene som "Gud skaper verden:" "I begynnelsen..." Det gjøres altså ingen forsøk på å harmonisere de to fortellingene. Der "Hermons store barnebibel" sletter skapelsesdelen av hagefortellingen, går "Bøkenes bok" løs på skapelsen av jorda, og mennesket, en gang til, uten å verken problematisere eller bortforklare gjentakelsen.

Begge disse to lar også, i likhet med Bibelselskapets oversettelse fra 2011, menneskene forbli navnløse fram til kvinnen er skapt (Gen 2:25). I de tre andre får menneskene navnene Adam og Eva tidligere. I "Barnebibelboken" blir Adam og Eva skapt på likt, og begge får navn av Gud, samtidig. Adam har navn fra den sjette dagen av, mens Eva først får det i hagefortellingen der hun også blir skapt, i "Barnas bibel." "Bibelen for små og store" oversetter i likhet med Bibelselskapets 1978-utgave hebraiske /adam/ som et egennavn hele veien, mens kvinnen får navnet Eva av Adam etter at de er forvist fra hagen.

De tre barnebiblene som bare gjengir skapelsen av mennesket én gang, har ulike måter å løse dette på. "Bibelen for små og store" har som tidligere nevnt rett og slett strøket Gen 2:4a-7 og Gen 2:18-25, og dermed unngått å forholde seg til problemet. "Barnebibelboken" har en såpass komprimert tekst og fri gjenfortelling at hele sjudagersfortellingen er strøket, og det er dermed ikke så merkelig å ikke

finne igjen mønsteret fra bibelteksten her. Men "Barnas bibel" er den som tar seg størst friheter når det gjelder å gjenfortelle på en måte som gjør sjudagersfortellingen og hagefortellingen til én historie.

Løsningen "Barnas bibel" har valgt, er at Gud skaper bare mannen, Adam, på den sjette dagen i sjudagersfortellinga. Gud sier så til Adam (s. 10): "Adam, du skal få rå over alt det som jeg har skapt. Alle dyrene skal lyde deg, men du skal lyde meg." I neste kapittel, "Adam og Eva," gjør Gud i stand en hage til Adam. Gud og Adam "var venner som forsto hverandre." En dag finner Gud ut at Adam skal få hjelpe ham med å gi alle dyrene navn, og det er når Adam ser at de kommer parvis at han forstår at han er alene om å være menneske. Gud løser dette:

"Så lot Gud en dyp søvn falle over Adam, og da han våknet igjen, stod det en kvinne ved siden av ham. Hun het Eva. Gud hadde gitt henne til Adam." (s. 12)

I likhet med de fleste andre gjenfortellingene, er Eva i "Barnas bibel" alene uten Adam idet hun møter slangen. Det som skiller "Barnas bibel" mest fra de andre når det gjelder forholdet mellom Eva, Adam og eplet, er at *Adam* hadde sagt til Eva at hun ikke måtte spise av Kunnskapens tre.

Gud hadde altså i "Barnas bibel" ikke bare stolt på at Adam skulle holde seg unna treet, men også gitt ham i oppgave å forklare det for Eva og passe på henne. I bibelteksten står det ikke når Eva får vite om dette, men hun vet hva Gud har sagt om treet når slangen spør (Gen 3:3).

Å formere seg og bli mange

Forholdet mellom skapelsen og ekteskapet er en teologisk argumentasjon som muligens er av nyere dato, men som likevel flittig brukes i dagens ekteskapsdebatt som argument for at ekteskapet er en gudegitt institusjon som er basert på kjønnsdikotomi og forplantningsevne (se f. eks.. [MorFarBarn URL](#); ["Ja til ekteskapet" URL](#)). Understrekingen av kjønnsdikotomien henger godt sammen med måten kjønnetheten understrekes på i barnebiblene, men de skriver ikke at Adam og Eva var gift.

Uansett om Adam og Eva var gift eller ei, får de i oppdrag av Gud å formere seg. I 1:28 blir kvinnen og mannen velsignet av Gud, på samme måte som dyrene i sjøen og fuglene ble det i 1:22. De skal bli mange, og fylle jorden. I tillegg skal menneskene ifølge 1:28 legge jorden under seg, noe dyrene ikke skal. Dette er en forskjell på hvordan dyr og mennesker blir skapt. Her kan det understrekes at det er "kvinne og mann *sammen* som inntar rollen som "Gud representant" (Guds bilde) overfor resten av skaperverket. Derfor er det også disse to *sammen* som får Guds bud i v. 28." (Stordalen 1994, 65)

En lese måte er at straffen var å bli voksen, eller komme i puberteten. Denne lese måten bruker for eksempel "Bøkenes bok." Stordalen (2007, 55f) forklarer hvordan dette kan ha vært en assosiasjon hos de første leserne. Det at menneskene var nakne, men ikke skammet seg (2:25), har av moderne lesere blitt tatt til inntekt for at det eksisterte kroppslig/seksuell frigjorthet i paradiset. Men ifølge Stordalen er dette barnslig, og i den opprinnelige konteksten uhørt, oppførsel som vitner om umodenhet og uvitenhet. Særlig nakenhet i Guds nærvær var problematisk. En slik lese måte vil umuliggjøre at menneskene kunne bli i hagen hvis de skulle oppfylle Guds påbud på å formere. Men i hagen er det å føde barn en straff Gud legger på kvinnen, og ikke en velsignelse mannen og kvinnen blir gitt sammen.

Ingen av barnebiblene problematiserer at det som først var en velsignelse, blir kvinnens straff. Men hvis historien skal "gå opp" er dette også et kompliserende element. Kirkefaderen Augustins løsning var at mennesket egentlig skulle ha forplantet seg i Edens hage, men at det da skulle foregått på en annen måte enn vi kjenner til nå. En historisk-kritisk lesning gjør problemstillingen mindre relevant: "Hagemennesket" har ikke fått noe påbud om forplantning, som "sjettedagsmennesket" har.

"Hermons store barnebibel" har med velsignelsen fra sjudagersfortellingen (s. 17): "Gud velsignet menneskene og sa: 'Fyll jorden med etterkommerne deres og pass på alt jeg har skapt.' Og Gud så på alt han hadde skapt, og det var meget godt." Det er ikke nevnt noe spesielt om straff for Adam og Eva i det hele tatt, men det understrekes at de fikk et hardt liv utenfor hagen (s. 21).

"Bøkenes bok" har velsignelsen fra sjudagersfortellingen (s. 21), men understreker også straffen når menneskene utvises fra hagen (s. 27): "[Gud sier] 'Når dere blir voksne, er det slik livet kommer til å bli (...). Du,' sa han til jenta, 'du skal få barn som henger rundt deg dagen lang, og babyer som vekker deg hver eneste natt, og du kommer til å bli utslitt.'"

"Bibelen for små og store" har også med begge deler. Først velsignelsen sjette dag, og så et utdrag av Gen 3:16a om menneskenes straff (s. 12): "Til kvinnen sa han: 'Stor vil jeg gjøre din møyen, så ofte du er med barn.'" Delen om å føde med smerte og å være underlagt sin mann, er strøket. Ingen av barnebiblene har gjengitt dette. Det regnes kanskje som voksenstoff?

"Barnas bibel" lar bare Adam bli skapt på den sjette dagen. At menneskene skal få barn, er en del av straffen, men også en del av gjennomføringen av Guds plan (s. 13): "En dag skulle Gud og menneskene bli venner igjen. 'Eva, du kommer til å få barn,' sa han, 'og en dag skal det bli født et barn som er mye sterkere enn Satan.'"

Kap. 4: Fem barnebibler – Fem bibler?

Det har blitt tydelig for meg at det for forfatterne åpenbart er en viktig forskjell mellom å formidle innholdet i bibelfortellingene, og å formidle budskapet i dem. Tilsynelatende er det konsensus blant dem i spørsmålet om hvorvidt leserne trenger tolkningshjelp for å få med seg budskapet i Bibelen: Det er ikke gitt for barnebibelforfatterne at budskapet intuitivt vil kunne oppfattes av nye lesere.

Bibelselskapet mener at det holder å plukke ut sentrale bibelvers, og ved å lese disse spesielt, vil leseren få et innblikk i Guds frelsesplan for menneskene gjennom historien ("Bibelen for små og store" s. 332). For de andre er det nødvendig å gjøre mye større grep, og for "Barnas bibel" og "Barnebibelboka" er det nødvendig å kunne utbrodere fritt, samt hente inn materiell fra apokryfe skrifter, dogmatikken og andre kilder for å forklare Bibelen.

Sören Dalevi (2007, 288) etterlyser en kobling mellom arbeid med bibeloversettelse og arbeid med barnebiblene. Både Hermon forlag ("Hermons store barnebibel"), Lunde forlag ("Barnebibelboka") og Bibelselskapets forlag ("Bibelen for små og store") gir ut bibeloversettelser i tillegg til barnebibler og annen kristen litteratur. Jeg hadde derfor forventninger til at særlig disse skulle bære preg av et særlig kvalitetsstempel. Faktum er at det ikke ser ut til å være noen kobling overhodet mellom bibeloversettelsesarbeidet og barnebiblene, unntatt i "Bibelen for små og store."

Fri gjenfortelling

Forfatterne av tre av barnebiblene legger ikke skjul på at det de primært foretar seg, er en fri gjenfortelling av utvalgte bibelhistorier. Men de velger ulike strategier.

Fri gjenfortelling kan på den ene siden være et godt pedagogisk grep for å formidle bibelfortellingene til nye lesere; det åpner for å bruke mer kjente bilder, forklare vanskelige begreper og et mer muntlig språk enn bibeloversettelsene pleier å ha. Det kan også gi rom for at en dyktig skjønnlitterær forfatter kan ikle en fortelling en helt ny drakt, for eksempel for å gi sin tolkning av hvordan fortellingen *kunne* blitt formidlet hvis det samme hadde hendt i dag. Men det åpner også opp for fullstendig fri diktning og gjenfortelling som tilsynelatende er fritt etter hukommelsen.

«Barnas bibel» bruker et muntlig språk, med utstrakt bruk av fyllord, adjektiv og nye eksempler. På den tredje dagen skaper Gud vekster, og det blir gjenfortalt slik:

«...alle mulig slags vekster på land. Det ble blomster og trær, gress og korn. Lufta ble fylt av blomsterduft, og for første gang på jorda kunne man høre lyden av løv som suste i vinden. Tror du det fantes hvitveis også, og bjørker med nyutsprunget løv? Da kvelden kom den tredje dagen, hadde jorda virkelig blitt vakker.» (s. 9)

Jeg har knapt klart å finne noen bibelsitater, men det er fragmenter fra Gen 1:1, 1:3, 1:5, 1:10, 1:26b og 2:2. Dette er stort sett Guds direkte tale. Det kan tilsynelatende se ut som om strategien til "Barnas bibel" er å forkorte historien, men en ordteiling av sjudagersfortellingen i "Barnas bibel" og Bibelselskapets 1978-oversettelse, kommer til at begge ligger på omtrent 700 ord. Teksten er altså ikke forkorta, den er gjenfortalt, barbert og så krydra med rike eksempler på dyre- og planteliv. "Barnas bibel" kommer med anekdoter underveis som at Edens hage også heter Paradis (jf. greske 'paradeisos' i Septuaginta), hvordan det lukta i hagen, at Gud og Adam var gode venner og at Gud har skapt deg som leser boka.

Motsatt strategi er valgt for «Guds hemmelige plan.» Begge skapelsesberetningene og dessuten fortellingen om eplet i hagen er gjenfortalt på én side. Det innebærer at innholdet er gjenkjennelig, men formen og ordene helt nye. Forfatteren har i tillegg lagt til en del elementer som bibelteksten ikke inneholder: hvordan det var å leve i paradiset, hva Satan tenkte om Guds skaperverk og at Gud har en plan for å rette opp igjen feilen som ble begått da Eva spiste eplet.

"Bøkenes bok" har valgt en tredje strategi. Sjudagersfortellingen gjenfortelles som et dikt, mens hagefortellingen gjenfortelles som en slags novelle. På denne måten synliggjør forfatteren at dette er to ulike typer bibeltekster, som opprinnelig kan ha hatt ulik funksjon og ulik virkning.

Når historiene gjenfortelles fritt, gir det forfatterne rom for å kommentere og forklare hendelser og begreper. Det gir også rom for å lage sammenhenger mellom ulike fortellinger og karakterer i Bibelen som historisk sett ikke hører samme, for eksempel Satan og Eva.

"Barnebibelboka" har et gjennomgående plot som går ut på å avsløre frelsesplanen for leseren. I siste kapittel får leseren vite at de som kjenner denne planen, ikke trenger å være redd for døden. "Barnas bibel" ønsker også å vise at det er en rød tråd gjennom Bibelen. Bibelen framstilles som ei bok det vil være naturlig å lese fra perm til perm for å få med seg hele handlingen.

"Barnas bibel" er opptatt av å plassere bibelfortellingene i historien, slik at våre liv i dag blir stadig nye kapitler i fortellingen om Guds plan. Sjudagersfortellingen starter med (s. 9) "For lenge, lenge siden skapte Gud himmelen og jorda." Dette kan enten leses som en innledning til et eventyr - "Det var en gang for lenge siden at Per og Pål og Espen Askeladd..." – eller som en plassering i historien; dette har

faktisk skjedd en gang, for lenge siden. Jeg oppfatter forfatterens intensjon å være at han vil argumentere for historisiteten i fortellingen.

Også forfatteren av "Bøkenes bok" er opptatt av å vise sammenhengen mellom de ulike fortellingene han har valgt ut. Men oppbyggingen av historien hans er annerledes, og forklaringene han utstyrer dem med gir et annet bilde av sammenhengene. Der forfatterne av "Barnebibelboka" og "Barnas bibel" fra starten av veit hvordan det skal gå til slutt – og det er åpenbart at Gud også veit det – har "Bøkenes bok" delt Bibelens bøker inn i ulike historiske epoker, og viser hvordan de har blitt til i ulike kontekster. Etter å ha fortalt urhistorien inkludert Noah og Babel, har han en innledning til fedrehistorien:

"Hva skal Gud gjøre nå? Han kan ikke la det komme en ny oversvømmelse over jorden. Han har lovet at han aldri skal gjøre det igjen. Han kan ikke bare ta kontrollen." (s. 40)

Verden skal "bli vakker igjen," konstateres det, og dermed legges det opp til at en gang i løpet av den lange fortellingen skal det være mulig for Gud å lykkes med dette. Å gjøre verden vakker gir inntrykk av et annet tyngdepunkt i tilværelsen enn i de to foregående barnebibelene. Det er ikke *menneskene* som skal reddes fra Satan her, men *verden* i seg selv som er stygg og må gjenskapes. Dessuten er Gud usikker på hva han skal gjøre – eller i alle fall er *forfatteren* usikker på hva den litterære karakteren Gud skal foreta seg nå. Det blir et potensielt spenningsmoment.

"Barnebibelboka" og "Barnas bibel" er begge avhengige av å støtte seg på tradisjonell kirkelig lesning (Stordalen 2007, 54). Forfatterne skriver i et retroperspektiv, og fortellerstemmene deres er allvitende og veit fra begynnelsen av hvordan det skal gå i siste kapittel. Det tas ikke hensyn til at forfatterne av Genesis ikke kunne kjenne til tekster som ble skrevet flere hundre år senere. Forfatteren av "Bøkenes bok" har derimot oversikt over bibeltekstenes antatte tilblivelsestidspunkter, og lar for eksempel nytestamentlige tekster henviser til gammeltestamentlige, men ikke omvendt.

Den tekstnære strategien

Bibelselskapet skriver om "Bibelen for små og store" at forlaget håper "at barna tidlig skal bli kjent med og glad i bibelteksen." (s. 332) Hermon skriver derimot om "Hermons store barnebibel" (på omslaget) at "Murray Watts kombinerer sin kunnskap og kjærlighet til Bibelen med dyktig fortellerkunst når han introduserer leseren for det dramatiske, mystiske og vidunderlige ved denne store boken [Bibelen]."

Mens "Bibelen for små og store" fokuserer på *teksten* som viktig i seg selv, har "Hermons store barnebibel" fokuset i større grad retta mot *innholdet* i fortellingene.

Ved å sammenligne teksten i "Bibelen for små og store" med bibeloversettelsen til Bibelselskapet fra 1978, er det ikke vanskelig å se at disse to tekstene hører sammen. Men å sammenligne "Hermons store barnebibel" med "Bibelen – Guds ord" som Hermon lanserte i 1997, er mer komplisert. Første setning i barnebibelen lyder "I begynnelsen skapte Gud himmel og jord," selv om alle norske bibeloversettelser (inkludert Norsk Bibel og Bibelen Guds Ord) har bestemt form: *himmelen og jorda*. Ville en bibelkyndig forfatter, eller oversetter, gjøre denne endringen med vilje? I så fall hvorfor?

I det hele tatt er det komplisert å sammenligne de fire barnebibelene som er oversatt fra andre språk, med de norske bibeloversettelsene. Det er opp til hver enkelt oversetter å velge å legge seg nær norsk bibeloversettelsestradisjon, eller velge å skape sin egen. Som tidligere nevnt kan jeg ikke vite om dette er valg oversetterne i det hele tatt har vært bevisste på.

Det kunne vært tatt grep i oversettelsen for å gjøre barnebibelens tekster likere norsk bibeloversettelse, men det er ikke mye som tyder på at det har blitt gjort. Likevel vil jeg si at "Hermons store barnebibel" også på sin måte er tekstnær. Den tar seg ikke store friheter i gjenfortellingene, og holder seg tilsynelatende innenfor tekstenes rammer.

Fem barnebibler – eller fem Bibler? En oppsummering

I innledningen stilte jeg spørsmålet om hvorvidt det var mulig å se spor av ulike teologiske tenkemåter i barnebiblene. Det korte svaret på dette må bli ja. Å sette merkelapper på dem er likevel ikke så enkelt som en kanskje skulle tro.

Ved avslutningen har jeg også hatt et blikk på hva slags teologi de respektive forlagene forbindes med. Grunnen til at jeg valgte å behandle dette i avslutningskapitlet og ikke i innledningen, er at jeg ønsket å være åpen for at barnebibelene kunne bryte med tradisjonene de ble skrevet i. Det gjør de også. Men selv om bøkene kan kjøpes av hvem som helst, har jeg lagt til grunn at forlagene utfra historikk og eierinteresser har ulike målgrupper innenfor sine nisjer.

Det er en viss fare for at jeg i lesingen ubevisst vektlegger egenskaper ved barnebiblene som passer med forlagenes profiler. Jeg vil understreke at jeg ikke har noen inngående faglig kjennskap til forlagenes historie eller eierorganisasjoner, med unntak av det de selv ønsker å fortelle meg som kunde via nettsiden eller andre kanaler. Dette er altså ikke ment som en kritisk gjennomgang av

forlagsprofilene, men et forsøk på å konstruere fem ulike teologiske profiler i det norske kirkelandskapet som jeg også mener å ha funnet spor av i de fem barnebiblene.

”Barnebibelboka” – Ingen skal trenge å være redd for døden mer

Tittelen til ”Barnebibelboka Guds hemmelige plan” gir med elementene Bibel, Gud, hemmelig og plan, forventninger om at leseren skal få innsikt. Den gir også assosiasjoner til mysteriereligion. Forfatteren framholder i forordet at ”Bibelen forteller Guds plan,” men hun har ingen motforestillinger mot å gjenfortelle meget fritt og legger til forklaringer underveis som skal sikre at det blir en rød tråd fra urhistorien til Johannes Åpenbaring.

Det er ikke bibeltekstene på hebraisk, gresk eller engelsk som i seg selv representerer Guds plan for Jennifer Rees Larcombe, men innholdet i dem. Hun stiller seg altså, kanskje uten å mene det, i en slags paradoksal mellomposisjon. Bibelen er Guds egne ord og kan derfor trygt tas bokstavelig, men fri gjenfortelling og utvelgelse er likevel både lov og nødvendig for at Guds ord skal bli forstått. Dette kan også uttrykkes som at hun forholder seg til den resiperte bibel som sin Bibel.

Larcombe støtter seg åpenbart mye på erfaringen rundt Bibelens åpenbaring av Guds ord. Det kan se ut som hun mener at Gud har inspirert forfatterne av bibeltekstene, men også at Gud i tillegg har inspirert henne direkte. Begge tekstene er like mye et budskap på vegne av Gud. Mange av de samme trekkene fra pietistisk biblisme som lekmannsvekkelses-bevegelsen må kunne sies å være påvirket av, finnes igjen i ”Barnebibelboka.”

Når det i siste kapittel konkluderes med at Jesus (s. 206) ber Johannes (forstått som disippelen Johannes, og forfatteren av Johannes-evangeliet) skrive Johannes Åpenbaring så ”ingen blir redde for å dø mer,” tar også ”Barnebibelboka” standpunkt i store teologiske diskusjoner om frelse og fortapelse. Alle som tror på Jesus, skal komme til himmelen når de dør, mens de som adlyder Satan allerede er kasta i ildsjøen.

I dette ligger at det er veldig viktig å kjenne til Bibelen, og altså Jesus, når konsekvensen av å ikke ha tatt et standpunkt om tro kan føre deg til Satan i ildsjøen. Fra dette kommer også engasjement for at stadig nye generasjoner og stadig nye folkeslag skal kjenne innholdet i Bibelen og være blant de utvalgte som kjenner til Guds plan for skaperverket.

Lunde forlag og "Sambandet"

"Barnebibelboka" er utgitt på Lunde forlag, som tidligere ble eid av Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM). Nå eies det av Lunde Holding, som også eier blant annet bibelforlaget Norsk Bibel.

"Barnebibelboka" er ikke Lunde forlags egen produksjon, den er oversatt fra engelsk.

Hun som oversatte boka til norsk, Aud Sæverås, har vært misjonær for NLM i Etiopia i fire perioder, men hun har ikke teologisk utdanning. Hun var selv forlagssjef i Lunde forlag da boka ble utgitt (NLM URL), og det må dermed være rimelig å anta at "Barnebibelboka" speiler forlagets ønskede profil, selv om den ikke er egenprodusert.

Jeg var interessert i om det var noen faglig forbindelse mellom Norsk Bibel og "Barnebibelboka."

Norsk Bibel sier om sitt syn på bibeloversettelse på hjemmesiden (Norsk Bibel URL) at:

"Norsk Bibel er en konkordant oversettelse. (...) I de senere år er imidlertid et nytt oversettelses-prinsipp oppstått, det en kaller menings-oversettelse eller idiomatisk oversettelse. Man sier at vi ikke skal oversette ord for ord, men mening for mening. Dette kan jo høres greit ut. Men det ligger en stor fare i en slik metode, for det er umulig å få en riktig oversettelse av meningen dersom man har en feilaktig oversettelse av ordene. (...) En meningsoversettelse kan fort bli oversetterens tolkning av Bibelen."

På en måte er det jo akkurat denne "faren" som har rammet "Barnebibelboken," som altså ikke forholder seg noe særlig til bibelteksten, og i alle fall ikke til grunnteksten på hebraisk og gresk.

NLM har et selvuttalt konservativt bibelsyn. Det er skrevet en fagartikkel om bibelsynet blant ansatte i NLM (Hovdelien URL). Olav Hovdelien skriver blant annet (s. 3):

"Det grunnleggende premisset når bibelsynet [til NLM] skal forankres er altså *erfaringen*, nærmere bestemt erfaringen av at de bibelske tekstene er "Guds ord," dvs. tekster der Guds tale kommer til uttrykk på en måte som har kraft i seg til å forandre mottagerne, enten det er gjennom egen bibellesning, eller gjennom forkynnelse. Når denne erfaringen er grunnlagt, og Bibelens autoritet skal begrunnes nærmere, gripes det til Bibelens *selvvitnesbyrd*, og dette etableres som en aksiomatisk begrunnelse for tekstens autoritet, og som igjen anses som avgjørende for den som vil være kristen."

Et tredje viktig prinsipp for bibelsynet i NLM, er kravet til historisitet. Særlig er det viktig at profetene og apostlene er historiske personer, fordi de vitner om Guds inngripen i historien. Det understrekes i det offisielle verdidokumentet "Vår holdning til Bibelen" at syndefallsberetningen i Gen 3 er en

historisk beretning, slik den står i Bibelen. Her er NLM, Norsk Bibel og Larcombe åpenbart mer på linje enn i spørsmålet om konkordante versus idomatiske gjengivelser av grunnteksten.

Larcombe er heller ikke fremmed for å bruke Bibelens selvvitnesbyrd som bevismateriale for det hun skriver. Så lenge det ikke er viktig at barna blir kjent med en konkordant bibeloversettelse, ser "Barnebibelboken" ut til å passe godt inn i profilen til Norsk Luthersk Misjonssamband.

"Barnas bibel" – Det kan ta lang tid før han kommer tilbake

Forfatteren av "Barnas bibel" tar seg i likhet med forfatteren av "Barnebibelboka" store friheter når det gjelder hvordan bibelhistoriene kan gjenfortelles. Anne de Vries tolker bibeltekstene som gjenfortelles med stor frimodighet, både gjennom overskriftene han gir fortellingene, og illustrasjonene som følger med. Men i motsetning til Larcombe er de Vries opptatt av å formidle fortellingens historiske og kulturelle kontekst.

En del av den frie gjenfortellingen går ut på å tolke hvordan aktørene i fortellingen følte det eller hva de egentlig mente, men mye plass går også med på å gi forklaringer som skal gjøre situasjonen mer levende for leseren. Bibeltekstene er stort sett knappe i beskrivelser av naturen, farger og lukter, men de Vries maler fram bilder i hodet til. Det gjøres også mange forsøk på å trekke linjer fra moderne barns liv og inn i fortellingens univers, for eksempel:

"Har du lekt på stranda noen gang? Der kan en bygge sandslott eller kaste med ball. En kan ligge og sole seg også og lytte til bølgene når de ruller inn mot land. En dag gikk Jesus på stranda ved en sjø som het Genesaret. Da fikk han øye på en båt (...)." (s. 166)

Det er altså ikke bare budskapet som skal aktualiseres for leseren, men også konteksten. Leserens skal kunne få en følelse av å ha vært til stede der det hendte, da det hendte – eller kanskje en følelse av at dette like gjerne kunne hendt i dag. Det formidles en lengsel etter å være der Jesus er (eller var).

Hele veien flettes bibelfortellingene sammen med leserens – barnets - liv og det kommenteres og poengteres hvordan det som står i Bibelen, får konsekvenser for nåtiden. Og grunnen til at det får konsekvenser, er at mennesket ikke ble skapt for sin egen skyld, men for Guds skyld. Det var i utgangspunktet menneskenes skyld at han måtte ofre sin egen sønn for deres feiltrinn. "Barnas bibel" formidler en forventning om at Jesus en dag skal komme tilbake og gjenopprette på ny, selv om det kan ta tid før det skjer:

”Det kan ta lang tid før han [Jesus] kommer tilbake. Men når han kommer, skal han samle alle i sin favn. Da må vi fortelle hva vi har gjort for ham [for å gjøre ham glad].” (s. 251)

”Barnas bibel” formidler at det er positivt å tro på Gud og Jesus, og at de som ikke gjør det, ikke får komme til himmelen når Jesus kommer igjen. Skapelsesaspektet og frelsesbehovet holdes tett sammen.

Ansgar forlag og ”Misjonsforbundet”

Min utgave av ”Barnas bibel” er utgitt på Ansgar forlag, som ikke lenger eksisterer, men som en gang tilhørte Det Norske Misjonsforbund. Siden dette er en klassiker som er utgitt i mange europeiske land, er den også i Norge utgitt i flere utgaver de siste seksti åra, og på flere ulike forlag.

Barnebokforfatteren Ingebjørg Dahl Sem oversatte den til norsk. På permen står det ”gjenfortalt av Ingebjørg Dahl Sem,” noe som åpner for en tolkning av at hun har tatt seg friheter i å tilpasse teksten til norske forhold i oversettelsesarbeidet. Dahl Sem er utdannet forfatter og journalist, og har ingen bibelfaglig utdanning (NBL URL).

Misjonsforbundet og Misjonssambandet står bak utgivelsen av de to barnebiblene i materialet som ikke er skrevet av en teolog eller prest, og det er kanskje ikke helt tilfeldig. Tradisjonen misjonsbevegelsene står i, er fundert på lekmannsvekkelsene på 1800-tallet. Mye av grunnlaget for denne var protester mot urettferdigheten i at lekfolk ikke fikk lov til å forkynne Guds ord.

Ifølge sitt nyeste grunnlagsdokument ”Rotfestet og raus” fra 2007, er Misjonsforbundet:

”[ikke en] folkekirke hvor enhver har rett til medlemskap. I motsetning til en slik kirkeforståelse er vi et fellesskap av menigheter hvor mennesker blir opptatt som medlemmer ved troen på og bekjennelsen til Den treenige Gud (...).” (s. 11)

Dette kan, som en av flere muligheter, for eksempel forstås som at Misjonsforbundet ønsker å markedsføre seg som et kirkesamfunn som har et annet kirkesyn enn Den norske kirke, som ifølge Norges grunnlov er ei folkekirke. Å kjenne innholdet i Bibelen er ifølge grunnlagsdokumentet en forutsetning for å kunne kalle seg kristen. Om sitt bibelsyn for øvrig skriver Misjonsforbundet:

”Det Norske Misjonsforbund fastholder at Bibelen, både Det gamle - og Det nye testamentet, er Guds inspirerte ord og den enkeltes og fellesskapets overordnede autoritet for lære og liv. Enhver kristen har frihet og ansvar, ved Åndens, forstandens og fellesskapets hjelp, til selv å søke klarhet i tolkningen av Guds ord.” (s. 15)

En kan si at de Vries ved sine frie gjenfortellinger bidrar til å ta ansvar for "å søke klarhet i tolkningen av Guds ord," eller i alle fall hjelpe leserne med dette. Dette er den eneste av barnebiblene i mitt materiale som forteller leseren hva slags konkrete handlinger Gud vil sette pris på av menneskene, for eksempel følgende:

"Hvis vi møter en som er fattig, skal vi hjelpe ham og vise at vi synes synd på ham. Da blir Jesus glad, som om det var ham selv vi hadde hjulpet. Har du en venn som er syk og ikke kan være ute og leke? Det er kanskje ikke så morsomt å besøke ham. Det er kanskje mye morsommere å leke med de andre som er friske. Men hvis du vil, kan du gjøre vennen din veldig glad, og da blir Jesus glad også." (s. 251)

I en tradisjon som ønsker Bibelen som bruksbok og rettesnor i dagliglivet, kan "Barnas bibel" egne seg godt som grunnopplæring. Forfatterens fortellerstemme supplerer Gud og/eller leserens foreldre, og det er aldri tvil om når hovedpersonene i fortellingene handler etter Guds vilje, og når de gjør noe galt. Det er også tydelig at siste kapittel ikke er skrevet: En gang skal Jesus komme igjen.

"Hermons store barnebibel" – En kjærlighetshistorie

Forfatter Murray Watts skriver i innledningen at Bibelen er (s. 12) "(...) en kjærlighetshistorie; den gripende fortellingen om Guds kjærlighet til verden med all dens storslagenhet og elendighet." Ifølge tittelbladet til boka har han studert både litteratur, kunst og teologi. Siden forlaget bruker sitt eget navn når boka skal få norsk tittel, regner jeg med at dette er for å gi leserne signaler om at dette er en utgivelse i forlagets ånd, som forlaget står inne for teologisk.

"Hermons store barnebibel" er opprinnelig slettes ikke Hermons, men Lion's. Men Lion har i likhet med Hermon røtter i evangeliseringskristendommen eller pinsevekkelsen, også kjent som pinsebevegelsen. Hermon forlag ble starta i kjellerboden til et kristent ektepar som ville utbre evangeliet. Da etterspørselen vokste, fikk forlaget lokaler på Hermon høyfjellssenter, og dermed også navnet Hermon forlag (Hermon URL). Høyfjellssenteret er også starta opp av et kristent ektepar med kall til å ta imot grupper som ville samles om Guds ord (Hermon H URL).

Bibelforlaget AS ble grunnlagt i samme selskapsfamilie som Hermon forlag, og de to fusjonerte i 2012. Det er Bibelforlaget som står bak utgivelsen av Bibelen Guds Ord fra 1997. Det er ingen spesiell sammenheng å se mellom Bibelen Guds Ord og "Hermons store barnebibel."

Watts beskriver innledningsvis at han har blitt personlig grepet av bibelfortellingene han har fordypet seg i, og at han håper det samme gjelder leserne av boka (s. 12). Selv om han selv omtaler boka som gjenfortelling, er han som tidligere nevnt ofte nær bibelteksten i gjenfortellingene. "Hermons store barnebibel" framstår som en tekst i nær dialog med bibeltekstene. Et register til slutt, samt kart og ordforklaringer, gir inntrykk av å ville formidle bibelkunnskap også på et faglig plan, og ikke bare på et personlig. Forfatteren tar til en viss grad hensyn til bibeltekstens ulike sjangre, og gjengir dikt, brev og ordtak i tillegg til rene fortellingssekvenser.

I motsetning til "Barnas bibel" og "Barnebibelboka" henvender ikke forfatteren seg til leseren, men skriver konsekvent i tredje person. Korte utdrag fra brevlitteraturen er samla (s. 330-333) i kapitlet "Å følge Jesus," men heller ikke her er leseren adressert.

"Hermons store barnebibel" gjør så vidt jeg kan se ingen forsøk på å påstå at Bibelfortellingene er sanne fordi de står i Bibelen (selvlegitimering). Den maner heller ikke til oppbyggelse eller omvendelse. Forfatterens fokus ser ut til å i stor grad være å skape begeistring for selve fortellingen, og innlevelse med personene det handler om. Sånn sett kan forfatterens bibelforståelse i gjenfortellingene framstå like antroposentrisk som teosentrisk.

Hermon forlags tilknytning til pinsebevegelsen kan kanskje kalle på fordommene hos noen av prestene i Den norske kirke. Men pinsebevegelsen går langt i å innrømme at mennesket alene ikke intuitivt kan forstå seg på Guds ord (Pinsebevegelsen URL). Typisk her er å ta Den hellige ånd til hjelp for mer innsikt, men det er ikke sjelden at ånden viser seg å være en progressiv tolkningsnøkkel. Pinsevenner anser, i likhet med lutheranere, det for å være viktig for lekfolk å tolke bibeltekster selv.

At "Hermons store barnebibel" er den av de fem som i størst grad trekker fram ulike typer kvinner fra Bibelen, og særlig lederskikkelser, er kanskje ikke helt tilfeldig. Lederen av Jesus-Kvinner, Anne Christensen, setter fokus på kvinner i lederstillinger, og anbefaler bibelske kvinner som forbilder. Hun skriver i en lederartikkel på nettsiden sin: "Visste du at Bibelen består av 66 ulike bøker? – Vi anbefaler deg sterkt hele Bibel-biblioteket! Sett i gang og les deg igjennom bok etter bok. Begynn med det nye testamentet før du går løs på det gamle." (Jesus-kvinner URL)

For å bli oppmerksom på viktige kvinnerskikkelser i Bibelen, må "Hermons store barnebibel" være midt i blinken. Det kan for øvrig bemerkes at Hermon forlag ser ut til å være ledende på den relativt nye trenden med kjønnsdelte barnebibler. Av de tolv ulike barnebiblene de har for salg i sin nettbutikk, har hele tre av dem separat utgave for jenter og gutter (Hermon URL). Dette fokuset på kjønnsdikotomi er en av flere strategier som kan brukes for å heve kvinners – eller menns – stilling.

”Bøkenes bok” – Bibelen er absolutt ikke Gud

”Bøkenes bok. Bibelen gjenfortalt” er skrevet av en anglikansk prest som heter Trevor Dennis. Bakpå boka står det at han har brukt ”sin mangeårige, vitenskapelige utdannelse og alle sine evner som historieforteller” da han skrev ”Bøkenes bok.” Dagny Holm har oversatt boka. Hun er oversetter og forfatter, med både språk og kristendom i fagkretsen (Wikipedia URL).

Dennis er åpen om at han benytter historisk-kritisk metode når han gjenforteller bibelfortellingene. Han understreker også at han (s. 16) ”prøver å gi deg en følelse av de forskjellige fortellingenes spesielle stil – den kan være poetisk, morsom, formell eller alvorlig.” Det er ingenting som tyder på at han synes bibelteksten har verdi i seg selv, slik for eksempel ”Bibelen for små og store” mener, for det er innholdet eller den historiske situasjonen han vil formidle. I likhet med ”Barnebibelboken” er det knapt et bibelsitat å finne i ”Bøkenes bok.” For eksempel er Salme 121 gjengitt på denne måten:

”Jeg løfter mine øyne opp mot fjellene
og tenker på de farene som skjuler seg der.
Hvor skal hjelpen komme fra?
Min hjelp kommer fra Herren Gud,
han som skapte himmelen og jorden.” (s. 282, min kursivering)

Teksten er både omskrevet i forhold til hvordan vi kjenner den fra norske bibeloversettelser, og det er lagt til en forklaring på hvorfor fjell og hjelp henger sammen. Lite overlates til fantasien. Dette er en typisk strategi gjennom hele ”Bøkenes bok,” og enten synes ikke Dagny Holm at det er relevant å legge oversettelsen nær offisielle norske bibeloversettelser, eller hun har andre grunner for å la være.

”Bøkenes bok” kan sies å forholde seg til prinsippet om historisitet. Selv om Dennis er historisk-kritisk i sin tilnærming, sier han ingen steder rett ut at det han forteller, ikke er sant. Men i innledningen karakteriserer han bibeltekstene som fortellinger som var blitt muntlig overlevert gjennom mange generasjoner før anonyme forfattere skrev dem ned (s. 14). Han kaller forfatteren av Jobs bok for en dikter (s. 15). At han ser på Bibelen som én bok med Gud som forfatter, er lite sannsynlig. Han tar heller ikke alle opplysninger for å være sanne. For eksempel skriver Dennis at israelsfolket *trodde* de hadde fått en oppgave av Gud (s. 18), ikke at de *hadde* fått det.

Noen passasjer i ”Bøkenes bok” gjør det klart at forfatteren tror Gud eksisterer også i dag, her og nå. Men det er rom for å problematisere forholdet mellom Bibelen og Gud:

”Vi begynte med Gud, og vi slutter med Gud. Og selvsagt har vi hatt Gud med oss hele veien. Bibelen er Guds bok. (...) Men Gud er mye større enn Bibelen. Bibelen er absolutt ikke Gud, selv om noen behandler den som om den skulle vært det.” (s. 458)

”Bøkenes bok” oppmuntret ikke på noe tidspunkt leseren til å bli kristen eller handle på bestemte måter. I stedet for å argumentere for den universelle sannheten i innholdet, forklares det flere steder at kristne mener dette, mens jøder mener noe annet. Leseren forutsettes ikke å være eller å ville bli kristen, men å være interessert i Gud og mennesker. Urrelasjonen mellom Gud og menneskene flettes inn i Johannes Åpenbaring:

” Bibelen begynner med en stor mengde vann som bølger i havet, og så en hage. Den slutter med at den store haugen med vann er borte og med en by i stedet for en hage. Likevel er det en tydelig gjenklang av hagen i visjonen av den himmelske byen (...).” (s. 458)

Den beste måten å oppsummere bibelsynet som kommer til uttrykk i ”Bøkenes bok,” tror jeg er å kalle det åpent. Dennis forsøker å framstille bibelfortellingene som troverdige og viktige, men ikke som objektive sannheter. Det nevnes for eksempel at Jesus egentlig var en jøde som ikke hadde som mål å starte en ny religion (s. 284). Leseren får verken høre om fordeler ved å tro på Jesus, eller ulempene ved å ikke gjøre det, men i stedet understrekes alle menneskers relasjon til skaperguden.

Luther forlag og Normisjon

Boka er i Norge utgitt på Luther forlag. Luther forlag har hatt flere ulike eiere innen misjonsbevegelsen siden oppstarten på midten av 1800-tallet. Normisjon har store eierandeler i kjeden Bok & Media, som igjen eier dagens Luther forlag, og i dag er det Normisjon som markedsfører Luther forlag som sin forlagsvirksomhet (Normisjon URL).

Normisjon er i likhet med Misjonsforbundet og NLM en del av den norske lekmannsbevegelsen, men har også svært nære bånd til Den norske kirke. Normisjon har ikke etablert sitt eget trossamfunn. Tradisjonelt har medlemmene i Normisjon sluttet opp om gudstjenester i Den norske kirke, og benyttet presteembetet og teologiutdannelsen. Organisasjonen har et selvuttalt konservativt teologisk ståsted, og skriver følgende om sitt bibelsyn i *Verdidokument for Normisjon* fra 2004:

” Gjennom Bibelens skrifter åpenbarer Gud seg som historiens Herre og gjør sin vilje kjent for oss. Bibelens bøker er blitt til over et tidsrom på mer enn tusen år, men siden Gud åpenbarer seg gjennom disse skriftene, er de likevel enhetlige og uten indre motsigelser i alt som har med kristen tro og kristent liv å gjøre. Jesus Kristus og hans frelsesverk er Bibelens sentrum

og sentrale budskap. Bibeltolkning og bibelbruk som ikke bygger på disse grunnleggende forutsetninger, vil henfalle til subjektive oppfatninger og tidsavhengige tankemåter.”

”Bøkenes bok” framstår som noe dristigere i sine gjenfortellingsstrategier enn det Normisjon ser ut til å ønske seg. Samtidig åpner verdidokumentet opp for at det er noe i Bibelen som ikke har noe med ”kristen tro og kristent liv” å gjøre, siden det bare er på disse områdene Bibelen er enhetlig og klar.

Misjonsbevegelsen i Norge har tradisjon for å være opptatt av det jødiske folket, byen Jerusalem, staten Israel og den bibelske ideen om Israel. Sann sett er det interessant at ”Bøkenes bok” stadig understreker den arven jøder og kristne har felles, og at Jesus var jøde. Det står ingenting om muslimers forhold til fortellingene i Det gamle testamentet eller Jesus.

”Bibelen for små og store” – Sola scriptura?

”Bibelen for små og store” er den eneste boka i mitt materiale som forsøker å holde seg til selve bibelteksten hele veien, og markerer i kursiv hvis den avviker fra dette. Bibelselskapets utgivelser regnes for å være økumeniske, og brukes i skolen. Bibelselskapets formålsparagraf er:

”Stiftelsen Det Norske Bibelselskap har til formål å utbre Den hellige skrift. I tråd med formålet driver stiftelsen bibeloversettelse, utgivelse av bibler og andre nærliggende produkter, fremmer bruk av Bibelen i Norge og støtter bibelarbeidet i andre land. For dette formål arbeider selskapet sammen med De Forente Bibelselskaper (UBS) og norske kirkesamfunn og organisasjoner.” (Bibelselskapet URL)

Bibelselskapets historiske og nåværende arbeid er basert på at bibler bør være allemannseie, og at alle bør få Bibelen på et språk de selv kan forstå. Derfor driver Bibelselskapet også oversettelsesarbeid til samiske språk, tegnspråk og kvensk, og utgir oversettelsene på begge målformer. De fleste barnebiblene de utgir, også ”Bibelen for små og store,” finnes på både bokmål og nynorsk. En nær slektning, ”Bibel for barn” fra 1996, er i tillegg utgitt på nordsamisk.

Også tittelen indikerer et annet syn på bibelteksten enn hos de fire andre barnebiblene i materialet mitt. Dette er Bibelen i utdrag, og ikke en gjenfortelling. I etterordet omtales boka som en bibelutgave for barn. En utgave av Bibelen gir seg ikke nødvendigvis ut for å fortelle alt, og det understrekes i etterordet.

Jamfør formålsparagrafen til Bibelselskapet regnes Bibelen som en hellig skrift, eller faktisk *den* hellige skrift. Dette åpner for en biblisistisk tekstforståelse, men i en annen kontekst enn hos

”Barnebibelboka” og ”Barnas bibel.” Her er teksten i seg selv like viktig som innholdet og tolkningen av dette. Martin Luthers prinsipp om *sola scriptura*, altså at *teksten alene* uten tradisjonen inneholder all kunnskap menneskene trenger for å oppnå frelse, rettferdiggjør og begrunner utgaver som ”Bibelen for små og store.”

Men teksten står ikke alene i ”Bibelen for små og store.” For det første opptrer den i utvalg. Det er jo poenget med utgivelsen, at det mest sentrale skal presenteres for leseren. Men for å velge ut det mest sentrale må en forholde seg enten til tradisjonen, historisk kunnskap eller åndspåvirkning. I etterordet står det at utvalget som er gjort, ikke ”gir seg ut for å ta opp alle sider ved Bibelens budskap (...).” (s. 332) Men utvalget som er gjort, blir stående som en slags kanon i kanonen.

Teksten er også inndelt av overskrifter, som dels støtter, dels tolker bibelteksten. Sjudagersfortellingen har fått en egen overskrift før Gen 1:26, som understreker betydningen av at mennesket blir skapt. Historien om Adam og Eva som spiser eplet, har ikke fått overskriften ”Syndefallet” som i 1978-utgivelsen, men ”Menneskene er ulydige mot Gud,” som er en noe mildere variant.

Til sist er teksten illustrert. Illustrasjonene åpner opp og plasserer teksten i den konteksten illustratøren har lest den inn i. ”Bibelen for små og store” har tilsynelatende ganske nøytrale og forsiktige illustrasjoner, men illustrasjonene sier fortsatt ting som teksten ikke sier. Sjudagersfortellingen er for eksempel illustrert med delfiner. Adam og Eva har gyllen-lys hud, selv om det ikke står noe i teksten om hva slags hudfarge de har. Dette er også med på å tolke teksten.

Alle disse elementene forstyrrer *sola scriptura*-prinsippet, men målet med utgivelsen er at ”barna tidlig skal bli kjent med og glad i bibelteksten.” (s. 332) Et sted skal en jo begynne å lese, og det er en grunn til at Martin Luther selv med sitt *sola scriptura* skrev en lekmannsbibel.

Konklusjon: Hvilket kart vil du lese?

I hvilken grad stemmer egentlig kartet med terrenget? Jeg vil påstå at jeg med denne oppgava har vist at samme terreng – Genesis 1 og Genesis 2 – kan ha fem kart som er til dels veldig ulike. For å følge bildet til Astri Ramsfjell (2008, 139) videre, er en konsekvens av dette at hvor i terrenget du ender opp, eller hva du får øye på underveis, utvilsomt vil kunne være påvirket av hvilket kart du har brukt.

Det finnes klare teologiske forskjeller i hvordan barnebiblene fra ulike forlag gjenforteller ”skapelsesberetningen.” Men det finnes også forskjeller mellom barnebibler som kommer fra samme forlag – for eksempel tar ”Jesus-bibelen” og ”Hermons store barnebibel” mange ulike valg, selv om de

er utgitt på samme forlag med bare seks års mellomrom. Å bruke forlagene for å kategorisere barnebibelutgivelser, er altså ikke helt uproblematisk.

Mange kunder er interessert i å kjøpe barnebibler av god kvalitet, både faglig og kunstnerisk. Det hadde vært fint om jeg nå var i stand til å fortelle dem nøyaktig hva de bør se etter neste gang de skal kjøpe inn en barnebibel. Men hva slags barnebibel som er en god barnebibel, må nok i aller høyeste grad vurderes subjektivt.

Jeg vil si at forskjellene mellom de fem gjenfortellingene av "skapelsesberetningen" jeg har sett på i denne oppgava, indikerer at det å kikke på barnebibelens første fortelling, kan si mye om forfatterens teologiske grunnsyn og prioriteringer. Relevante spørsmål som er forholdsvis enkle å finne svar på når du står i bokhandelen og skal plukke en barnebibel, er for eksempel hva slags rolle kvinnen/Eva har i fortellingen om hvordan mennesket blir skapt, og om illustrasjonen som følger fortellingen, åpner opp teksten eller bidrar til å lukke den for leseren.

Dessverre kan jeg nå slutte meg til Sören Dalevis (2007, 288) påstand om at hva som helst ser ut til å kunne utgis av et forlag og kalles for en Bibel for barn. Hvis det er viktig for oss at barn får innsyn i Bibelens fortellinger, kristen tro og den rike delen av norsk kulturarv som knytter seg til dette, er det viktig at forlag, bokklubber og bokhandler er med på å ta ansvar for at barn og unge har tilbud om barnebibler som holder et akseptabelt teologisk refleksjonsnivå.

"Bibelen for små og store," "Bøkenes bok," "Hermons store barnebibel," "Barnas bibel" og "Barnebibelboken" er med på å vise hvilket mangfold av tolkningstradisjoner som finnes blant norske kristne. Mangfoldet er nødvendig, men barnebibelsjangeren vil ikke ha vondt av å bli underlagt teologisk og litterær kritikk i større grad framover enn den har blitt hittil.

Litteraturliste

Bibelselskapets formålsparagraf. URL: <http://www.bibel.no/sitecore/content/Home/Toppmeny/Om-oss/Om-Bibelselskapet> (lastet ned 6.7.2013)

Bibelselskapet: "Nytt i Bibel 2011" URL: <http://www.bibel.no/Bibel2011/Nytt-i-Bibel2011/Endringer> (lastet ned 6.7.2013)

Birkeland, T, Risa, G og Vold, K (1997) *Norsk barnelitteraturhistorie* Oslo, Det Norske Samlaget

Bjørndalen, A. J. et al. (1981) *Første Mosebok. En kommentar* Gyldendal Norsk Forlag, Oslo

Bok & Media boksøk i nettbutikken 07.07.2013. URL: <http://www.bokogmedia.no/barneboker/barnebibler?list=2:name:asc:25>

Bottigheimer, R (1996) *The Bible for Children. From the age of Gutenberg to the Present*. Yale University Press, London

Dagens nettavis. Artikkel om Jarle Waldemar. URL: <http://www.dagen.no/2013/07/07/kristenliv/evangelist/ferie/stevne/148841> (lastet ned 14.07.2013)

Dalevi, S (2007) *Gud som haver barnen kär? Barnsyn, gudsbild och Jesusbild i Barnens bibel och Bibeln i berättelser och bilder*. Stockholm, Verbum

Goga, Nina (2010): Barnebokanmeldelse. URL: <http://www.barnebokkritikk.no/modules.php?name=Reviews&rop=showcontent&id=746> (lastet ned 07.07.2013)

Hermon forlags historie. URL: http://www.hermon.no/om_hermon.php (lastet ned 7.7.2013)

Hermon forlags utvalg av barnebibler. URL: <http://www.hermon.no/boker/barn-ungdom-barnebibel> (lastet ned 1.8.13)

Hermon høyfjellssenters hjemmeside. Besøkt 7.7.2013. URL: www.hermonh.no

Hovdelien, O: "Bibelsynet hos ansatte i Misjonssambandet" URL: http://brage.bibsys.no/hia/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_8484/1/Hovdelien_BibelsynhosansatteiMisjonssambandet%282005%29.pdf (lastet ned 8.7.2013)

"Ja til ekteskapets bønnemanual, 2. utgave" URL: http://www.jatilekteskapet.no/jatilekteskapet/vedlegg/b%F8nnemanua_ny_light_16.08.2007_19.52.16.pdf (lastet ned 15.07.2013)

Jesus-kvinner leder Anne Christensens lederartikkel fra 2011. URL: <http://jesuskvinner.no/2011/06/for-en-tid-som-denne-2/> (lastet ned 1.8.2013)

Misjonnsforbundets grunnlagsdokument "Rotfestet og raus" fra 2007. URL: <http://misjonsforbundet.no/files/Rotfestet-og-raus-grunnlagsdokument.pdf> (lastet ned 6.7.2013)

Mor Far Barn: "10 grunner til at kjønnsnøytral ekteskapslov ikke er noen god idé" URL: http://morfarbarn.no/morfarbarn/vedlegg/10%20grunner%20-%20a_25.02.2006_16.33.47.pdf (lastet ned 15.07.2013)

NBL-omtale av Ingebjørg Sem. URL: http://nbl.snl.no/Ingebj%C3%B8rg_Sem/utdypning_%E2%80%93_2 (lastet ned 6.7.2013)

NLMs omtale av Aud Sæverås. URL: <https://sites.google.com/site/nlmleksikon/nlm-s> (lastet ned 6.7.2013)

NLM, Norsk Luthersk Misjonssamband (1992) *Verdidokumentet Vår holdning til Bibelen* Trykket internt av hovedstyret til NLM, Oslo

Normisjon om Luther forlag. URL: http://www.normisjon.no/index.php?kat_id=135 (lastet ned 7.7.2013)

Normisjons verdidokument fra 2004. URL: <http://normisjon.no/filer/12652VerdidokumentforNormisjon.pdf> (lastet ned 7.7.2013)

Norsk Bibel: "Bibelen Den hellige Skrift. Oversettelse 1988 Revisjon 2007 – En redegjørelse fra Norsk Bibel AS –" pdf-fil fra URL: www.norsk-bibel.no -> "Om Norsk Bibel" (lastet ned 29.7.2013)

Ramsfjell, A (2008) *Kjære Gud jeg har det godt. Leserrolle og barndomskonstruksjon i religiøs didaktisk barnelitteratur*. Avhandling (dr.art.) Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU, Trondheim

Sagrusten, Hans Johan (2008): "Foredrag om Fader vår" URL: <http://www.bibel.no/Bibel2011/Nytt-i-Bibel2011/Endringer/ForedragFadervar> (lastet ned 29.7.2013)

Schüngel-Straumann, H «On the Creation of Man og Woman in Genesis 1-3: The History and Reception of the Texts Reconsidered» trykket i: Brenner, A (red, 1993) *A Feminist Companion to Genesis* Sheffield Academic Press, Sheffield

Speiser, E. A. (2008) *Genesis / introduction, translation, and notes* Yale University Press, New Haven og London. Utgitt som bind 1 i serien "The Anchor Yale Bible"

Stordalen, T (1994) *Støv og livspust. Mennesket i Det gamle testamente* Universitetsforlaget, Oslo

Stordalen, T "Urhistorien med skapelsesberetningen og edenfortellingen" trykket i: Kartveit, M, red. (2. opplag 2007) *Det gamle testamentet. Analyse av tekstar i utval* Samlaget, Oslo

Pinsebevegelsen beskriver eget bibelsyn. URL: <http://www.pinsebevegelsen.no/sider/tekst.asp?side=379> (lastet ned 7.7.2013)

Wenham, G (1987) *# 1 Word Biblical Commentary. Genesis 1 – 15* Word Books, Waco Texas . Utgitt som bind 1 i serien *Word Biblical Commentary*

Wikipedia om Dagny Holm. URL: http://no.wikipedia.org/wiki/Dagny_Holm (lastet ned 6.7.2013)

Barnebibler henvist til i oppgava

Dennis, T (2003) *Bøkenes bok. Bibelen gjenfortalt* Luther forlag, Oslo

Steiner, L (2012) *Pekebibel* Cappelen Damm, Oslo

Div. forfattere (2009) *Bamses Bibel - Rosa* Hermon forlag, Skjetten

Div. forfattere (2009) *Bamses Bibel - Blå* Hermon forlag, Skjetten

Gunleiksrud, K (2011) *Bibelfortellinger* Iko-forlaget, Oslo

Larcombe, J (1992) *Barnebibelboken Guds hemmelige plan* Lunde Forlag og Bokhandel AS

Lloyd-Jones, S (2009) *Jesus-Bibelen. Hver fortelling hvisker hans navn* Hermon forlag, Skjetten

Sundvoll, J og Sundvoll, G (2007) *Barabbas – en åpen vei til Gud* Barabbas forlag, Ræge

Tveitereid, K (2001) *En helt overkommelig Bibel* Det Norske Bibelselskap, Oslo

Tebbs, V (2012) *Min bok om Noahs ark* Iko-forlaget, Oslo

Ukjent forfatter (1987) *Bibelen for små og store* Det Norske Bibelselskap, Oslo

Ukjent forfatter (1996) *Bibel for barn* Bibelselskapets forlag, Oslo

Vries, A (1991) *Barnas bibel* Ansgar forlag, Oslo

Waldemar, J (2012) *Bibelen for minstemann* Hermon forlag, Skjetten

Waldemar, J (2012) *Min lille barnebibel (med håndtak)* Hermon forlag, Skjetten

Watts, M (2003) *Hermens store barnebibel* Hermon Forlag, Skjetten

Flere av disse, deriblant "Bibelen for små og store," "Bøkenes bok," "Guds hemmelige plan" og "Barnas bibel," er til utlån som e-bøker hos Nasjonalbiblioteket.

Besøk nettsiden <http://www.nb.no/nbsok/>